

శ్రీరస్తు.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయే నమః.

స్మృతిముక్తాఫలే ధర్మశాస్త్రే

—శ్రీ తిథినిర్ణయకాండప్రకరణం. శ్రీ—

— నిమేషాది కాలనిరూపణమ్. —

అథ కాలో నిరూప్యతే ॥ స చ కర్మాంగభూతః, తదాహ గార్గ్యః ॥ తిథినక్షత్రవారాది సాధనం పుణ్యపాపయోః । ప్రధానగుణభావేన స్వాతంత్ర్యేణ న తే క్షమాః, ఇతి ॥ వ్యాసోఽపి ॥ యస్తిథౌ యన్నక్షత్రే వారే యత్ర విధీయతే । విహితం తద్వినా తేన పాలకత్రి దివసం వ్రజేత్ ॥ అసాకల్యే పునర్మోహాత్ దశపిత్ర్యం వ్రజేత్, ఇతి ॥ కాలస్తు వ్యవహారార్థమనేకప్రకారః । తదాహ గార్గ్యః ॥ అక్షిపక్ష్మపరిక్షేపో నిమేషః పరికీర్తితః । ద్వాభ్యాం నిమేషాభ్యాం త్రుటిః ద్వే త్రుటీ లవ ఉచ్యతే ॥ ద్వౌ లవౌ క్షణ ఇత్యుక్తః కాష్ఠా త్రింశత్క్షణాః ॥ త్రింశత్కాష్ఠాః కలా ప్రోక్తా కలాస్త్రింశన్ముహూర్తకః ॥ త్రింశన్ముహూర్తమహోరాత్రమిత్యాహుః కాలవేదినః, ఇతి ॥ తిథిస్వరూపముక్తం కాలాదర్శే । రవీందోర్ద్వాదశాంశైకభాగస్తు తిథిః స్మృతా । కలావృద్ధిక్షయనిర్దిష్టే తిథిర్నక్షత్రయోగతః, ఇతి ॥ సూర్యాచంద్రమసోః సన్నికర్షోఽమావాస్యా । విప్రకర్షః పౌర్ణమాసీ । ఇందోః కలానాం హ్రాసవృద్ధిభ్యాం నిర్గతాంశప్రభేదైః ప్రతిపదాద్యుత్పత్తిరిత్యర్థః ॥ తిథిసంపూర్ణా శుద్ధా స్మృతా । యదా హ్రాసవృద్ధివశేన ఖండతిథిః ప్రవర్తతే తదా నిర్ణయోఽపేక్ష్యతే, హ్రాసవృద్ధీ చ గార్గ్యేణ దర్శితే । ఖర్వో దర్పస్తథా హింస్రా

విధం తిథిలక్షణమ్ ॥ ధర్మాధర్మవశాదేవ తిథిస్త్రేధాపివర్తతే ఇతి ॥ ఖర్వస్సమతిథిః, దర్పోవృద్ధియుక్తా, హింసాక్షయయుక్తా ॥

— ఖణ్డతిథౌ విధినిషేధ వ్యవస్థామాహ వృద్ధగార్గ్యః. —

నిమిత్తం కాలమాదాయ వృత్తిర్విధినిషేధయోః । విధిఃపూజ్యతిథౌతత్ర నిషేధః కాలమాత్రకే ॥ తిథీనాం పూజ్యతా నామ కర్మానుష్ఠానయోగ్యతా । నిషేధస్తు నిమిత్తాఖ్య కాలమాత్రమపేక్షతే ఇతి॥ దశేనాస్నాతః ప్రపిబేత్ప్రస్తు దద్యాత్పిత్రే ఉదకం, ఇత్యాదివిధిః కర్మానుష్ఠానయోగ్యతిథిమపేక్షతే । అమావాస్యాయాంనగచ్ఛేత్సాత్రికాలామపి (స్త్రి) యమ్ । తైలంచస్పృశేదామం వృక్షాదీంశ్చ నఛేదయేత్, ఇత్యాదికో నిషేధః స్థితిమాత్రమపేక్షత ఇత్యర్థః ॥ ఏవం చసతిఖండతిథౌ పూర్వస్యాం నిర్ణేతవ్యం భవతి, తత్ర ప్రతిపదమారభ్య పంచదశ్యంత తాస్తిథయః క్రమేణనిర్ణీయంతే ॥

— ప్రతిపద్వ్యవస్థా —

ప్రతిపద్ద్వివిధాశుద్ధావిద్ధాచేతి ॥ యాసూర్యోదయమారభ్య పునరుదయపర్యంతం భవతిసాశుద్ధా । సచాత్రవ్యాప్తితిథయః ఉదయాదుదయస్థితాః । శుద్ధాఇతివిజ్ఞేయాః షష్టినాడీ (నాడ్యో) హితైతిథిః, ఇతి స్మృతేః । శుద్ధాయాంప్రతిపదివిహితం సర్వం నిశ్శంకైస్తత్రానుష్ఠేయమ్ ॥

విద్ధాపద్ద్వివిధా, పూర్వదినేదర్శయుక్తా, ఉత్తరదినేద్వితీయాయుక్తా, ఇతి ॥ తత్రపూర్వవిద్ధాయాః పూజ్యత్వమాహపైఠీనసిః.

పంచమీసప్తమీచైవ దశమీచత్రయోదశీ । ప్రతిపన్నవమీచైవ కర్తవ్యాసమ్ముఖాతిథిః, ఇతి ॥ సమ్ముఖత్వంచ స్కాందపురాణే వివచితమ్ ॥

సమ్ముఖానామసాయాహ్నవ్యాపినీ దృశ్యతేయదా । ప్రతిపత్సంముఖీ కార్యాయా భవేదాపరాహ్ణికీ, ఇతి ॥ వ్యాసోపి ॥ ప్రతి

షష్ఠ్యైవ విజ్ఞేయాయా భవేదా పరాహ్ణికీ, ఇతి ॥ ఏతస్యైవ పక్షస్యా
నుగ్రాహక ఉత్తరవిద్ధాయా నిషేధో బృహద్వసిష్ఠేన స్మర్యతే । ద్వితీ
యా పంచమీ వేధాద్దశమీ చ త్రయోదశీ ॥ చతుర్దశ్యుపవాసేహ
హన్యుః పూర్వోత్తరే తిథీ, ఇతి ॥ ద్వితీయాదయః స్వవేధేన పూర్వా
ముత్తరాం చ తిథిం హన్యురిత్యభిధానా దత్రార్థే ప్రతిపదుపవా
సే నిషిద్ధా భవతి । తథా చ బ్రహ్మవైవర్తే ॥ ప్రతిపత్పంచమీభూతా
సావిత్రీవటపూర్ణిమా । నవమీ దశమీ చైవ నోపోష్యాః పరసంయు
తాః, ఇతి ॥ సావిత్రీవటపూర్ణిమా సావిత్రీవ్రతయుక్తా పౌర్ణమా
సీ । ఏతచ్చ పూర్వవిద్ధాయాః ప్రతిపదః పూజ్యత్వాభిధానం శుద్ధప్ర
తిపద్విషయమ్, అత ఏవోక్తం నిగమే ॥ యుగ్మాగ్నియుగభూతానాం ష
ణ్మున్యోర్వసురంధ్రయోః । రుద్రేణ ద్వాదశీయుక్తా చతుర్దశ్యా చ
పూర్ణిమా । ప్రతిపద్యప్యమావాస్యా తిథ్యోర్యుగ్మం మహాఫలమితి ।
యుగ్మ ద్వితీయా । అగ్నిస్తృతీయా । యుగం చతుర్థీ । భూతం పం
చమీ । షట్ షష్ఠీ । మునిః సప్తమీ । వసురష్టమీ । రంధ్రం నవమీ । రుద్ర
ఏకాదశీ । అత్ర యుగ్మాగ్న్యాదిషు సప్తయుగ్మేషు పూర్వా తిథిరుత్తర
విద్ధా గ్రాహ్యా, ఉత్తరా తు పూర్వవిద్ధేత్యుక్తం భవతి । స్మృత్యంతరే
పి ॥ ఏకాదశీ తథా షష్ఠీ అమావాస్యా చతుర్థికా । ఉపోష్యాః పరసం
యుక్తాః పరాః పూర్వేణ సంయుతాః, ఇతి ॥ అన్యత్రాపి ॥ షష్ఠ్యష్టమీ
అమావాస్యా కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ । ఏతాః పరయుతాః పూజ్యాః పరాః
పూర్వేణ సంయుతాః, ఇతి ॥ అత్ర ప్రతిపద్యప్యమావాస్యా, ఇతి పరాః
పూర్వేణ సంయుతాః, ఇతి చామావాస్యాయుతాయాః ప్రతిపద ఉ
పోష్యత్వాభిధానాత్ శుక్లప్రతిపద్విషయత్వం స్పష్టమవగమ్యతే ।
న హ్యేతాని వచనాని కృష్ణపక్షవిషయతయాపి యోజయితుం
శక్యంతే । ఏతదనుసారేణైవ, “ప్రతిపత్సద్వితీయా స్యాత్ ద్వితీయా
ప్రతిపద్యుతా” ఇత్యాపస్తంబవచనం కృష్ణపక్షవిషయత్వేనైవ నం

కోపనీయాః । [illegible] పరసంయుతాః, ఇతి ద్వితీయాయాం తోపవాస నిషేధః శుక్లపక్ష [illegible] యోజనీయః । యత్తు గోభిల వచనమ్ “ [illegible] తిథిలక్షణమ్ । ఖర్వ [illegible] ” ఇతి, యదపి బోధా యనవచనం, “ [illegible] ఉదయే పూజ్యేత తిథిః ॥ య [illegible] ” ఇతి । ఉదయం ఉప [illegible] “ [illegible] తిథి స్తదహోరా త్రం [illegible] । [illegible] ” ఇతి । [illegible] పూర్వా [illegible] । [illegible] విద్ధా [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ఇతి । [illegible] । [illegible] । [illegible] “ [illegible] ” ఇతి । [illegible] పూర్వవిద్ధాం [illegible] । [illegible] ॥

— తిథీనాం వేధః. —

తిథీనాం వేధః [illegible] । [illegible] పూర్వాం [illegible] । [illegible] సామాన్య [illegible] ఇతి ॥ పూర్వ [illegible] విస్మృతి, [illegible] పూర్వాం [illegible] సాధారణో వేధో విశేషవచన [illegible]

వ విషయో వక్తవ్యః । వేధ్యాపి ప్రతిపత్ యాదివా త్రిముహూర్తాగ తిథ్యోధికా వా ప్రపేత్ సా ... సమాప్తా ॥

తదుక్తం కాలనిర్ణయే । శుద్ధా విద్ధా తిథి శ్శుద్ధా హీనా తిథ్యా న్యథాపి హి । ఉదయాత్ప్రాగ్ద్వయోః ... విద్ధా త్రిముహూర్తాః శుద్ధాః । సాయాహ్నే తు యదా తిథ్యన్తే న విద్యతే । వేధ్యా త్రిమూహూర్తా నాన్యథా వేధకమహః తి । శుక్లపక్షే కృష్ణ విద్ధాః కృష్ణే విద్ధా ద్వితీయయా । ఉదయాత్ప్రాగ్ ... ముహూర్తస్సా పరాహ్ణికీ । తదహర్వేధకా సాయాహ్నే ... తాస్సాం । ప్రాతస్సంగవమధ్యాహ్నాపరాహ్ణసాయాహ్నా ఇతి । దినస్య పంచధా భాగో ముహూర్తైస్త్రిభిర్విభాగతః, ఇతి । పూర్వాహ్ణః అపరాహ్ణ ఇతి ద్వేధా విభాగః । పూర్వాహ్ణో మధ్యాహ్నోఽపరాహ్ణ ఇతి త్రేధావిభాగః । పూర్వాహ్ణో మధ్యాహ్నోఽపరాహ్ణః సాయాహ్న ఇతి చతుర్ధా విభాగః । ప్రాతస్సంగవో మధ్యాహ్నోఽపరాహ్ణః సాయాహ్న ఇతి పంచధా విభాగః । ద్వేధా ... విభాగాత్ పంచధా విభాగస్య బహుస్మృతిసమ్మతత్వాత్ ... ఏవం చ సత్య త్రేధా పంచ ... భాగేషు పంచమం సాయాహ్నభాగం వ్యాప్య వర్తతః పూర్వం ... భాగం యా శుక్లప్రతిపత్ స్పృశతి తాదృశీ పూర్వవిద్ధా ... భవిష్యోత్తరపురాణే కార్తికమాస ... నియమం విధాయ ప్రతిపది విహితః । భాగవతే తదా మాసి ప్రతిపద్యపరేహని । వృష్ట్వా గురుం చోపవసేన్మహారాజం ... ఇతి । స్కాందపురాణే కార్తికే శుక్లప్రతిపది బలిపూజా విహితా । ఏవమన్యత్రాప్యుదాహర్తవ్యమ్॥

— సంకల్పకాలః. —

ప్రాగ్విద్ధాయాం శుక్లప్రతిపది రోహిణీ మాసగా ... విహితః తస్య ప్రాతరేవ సంకల్పః కార్యః । తదానీం జ్యోతిశ్శాస్త్రసిద్ధప్రతిపదభావేఽపి స్మృతిభిరంగీకృతాయాః ప్రతిపదస్సత్త్వాత్ ॥ అత ఏవ దా

వలః । యాంతిథిం సమనుప్రాప్య అస్తం యాతి దివాకరః । సాతిథిస్స
కలా జ్ఞేయా దానాధ్యయనకర్మసు, ఇతి । అత్రకర్మస్వితి బహు
వచనాదుపవాసాది నిఖిలదైవకర్మపరిగ్రహః । అత్రాస్తమయాత్పూ
ర్వం ముహూర్తత్రయవ్యాపినీం తిథిం సమనుప్రాప్యేతి వ్యాప్త్యయం
నతు తతోల్పవ్యాప్తిర్వివక్షితా ॥ తథాచ వృద్ధవసిష్ఠః ॥ యస్యాం తిథా
వస్తమియాత్సూర్యస్త్రిముహూర్తకైః । తాంగ్రాసదానజపాదిష్వస్త్రా
మేవాపక్రమేత్తిథిమ్, ఇతి ॥ స్కాందేపి ॥ యాంతిథిం సమనుప్రా
ప్యయాత్యస్తం పద్మినీప్రియః । సా తిథిస్తద్దినే ప్రోక్తా త్రిముహూర్తా
యదా భవేత్, ఇతి ॥ సౌరేపి ॥ యాం ప్రాప్యాస్తముపైత్యర్కః స్యా
చ్చేత్సాత్రిముహూర్తగా । ధర్మకృత్యేషు సర్వేషు సంపూర్ణాం
తాం విదుర్బుధాః, ఇతి ॥ ఏవం చ సాయంతన త్రిముహూర్తవ్యాప్తి
తిపదముపేతాయాం తిథౌ [illegible] ప్రతిపదుపవాసః కర్త
వ్య ఇతి నిర్ణయః । [illegible]
త్వా [illegible] పారణం [illegible] ॥ [illegible] ॥
తిథినక్షత్రనియమే తిథ్యంతే పారణమ్ । అతోన్యథా [illegible]
వ్రతభంగమవాప్నుయాత్, ఇతి ॥ నిగమేపి ॥ పూర్వవిద్ధాసు తిథి
షు భేషు చ [illegible] । ఉపోష్య విధివత్ [illegible] తత్రైవ [illegible]
రణమ్, ఇతి ॥ [illegible] ॥ [illegible]
షు । తిథ్యంతే పారణం [illegible], ఇతి । అన్యత్ర
తిథిభాంతే పారణం స్యాద్వ్రతానాం [illegible] ॥ తిథ్యంతే చైవ భాంతే
చైవ పారణం యత్ర చోద్యతే । [illegible]
తరేవహి పారణమ్, ఇతి । యత్తు దేవలవచనమ్ ॥ ఉపవాసేషు సర్వేషు
పూర్వాహ్ణే పారణం [illegible] । [illegible]
పసర్పతి, ఇతి ॥ [illegible] (?) [illegible] ॥ [illegible]
విద్ధాస్వష్టమ్యాదిషు [illegible] ॥ పూర్వవిద్ధాయాం విహితస్యోపవా

సస్యకేనాపి నిమిత్తేన తత్రానుష్ఠానాసంభవే సత్యుత్తరవిద్ధా గౌణకాలత్వేన గ్రాహ్యా ॥ పౌర్వాహ్ణికాస్తు తిథయో దైవకార్యే ఫలప్రదాః ॥ ఇతి సామాన్యవచనాత్ ॥ ఉక్తం చ కాలనిర్ణయసంగ్రహే ॥ అథా వేసప్రతిపదస్సంకల్పః ప్రాతరిష్యతే । తిథిస్త్రియామతో యాస్తా కృత్తిథ్యంతే పారణం భవేత్ । ముఖ్యతిథ్యంతరాయే తు తిథిశేషో విగృహ్యతామ్, ఇతి ॥

— ఏకభక్త నిర్ణయః —

అథైకభక్తం నిర్ణీయతే, తచ్చ త్రివిధం, స్వతంత్రమన్యాంగముపవాసప్రతినిధిరూపం చేతి । తేషు స్వతంత్రం బ్రహ్మపురాణే పఠ్యతే । ప్రతిపద్యేకభక్తాశీ సమాప్తే కపిలాప్రదః, ఇతి ॥ తత్ర కర్మకాలవ్యాపినీ తిథిర్గ్రాహ్యా । యో యస్య విహితః కాలస్తత్కాలవ్యాపినీ తిథిః, ఇతి స్మృతేః ॥ కర్మకాలస్తత్కర్మస్వరూపం చేత్యుభయం స్కాందపురాణే దర్శితమ్ ॥ దినార్ధసమయేతీతే భుజ్యతే నియమేన యత్ । ఏకభక్తమితి ప్రోక్తం నక్తం తత్స్యాద్ద్వివా నహి, ఇతి । దేవలోపి ॥ దినార్ధసమయేతీతే భుజ్యతే నియమేన యత్ ॥ ఏకభక్తమితి ప్రోక్తం న్యూనం గ్రాసత్రయేణ తు, ఇతి ॥ అత్ర దినార్ధస్యోపరి సార్ధముహూర్తపరిమితః కాల ఏకభక్తస్య ముఖ్యః, దినార్ధేతీతే ఇతి సమనంతరభావిత్వాత్, అస్తమయాత్ప్రాచీనో గౌణః కాలః, దివైవేత్యభ్యనుజ్ఞానాత్ । అత్ర ముఖ్యకాలవ్యాపినీ తిథిర్గ్రాహ్యా ॥ అత ఏవ హాడ్డే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ఏకభక్తే సదా తిథిః, ఇతి ॥ బోధాయనోపి ॥ మధ్యాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా ఏకభక్తవ్రతే తిథిః, ఇతి ॥

— నిర్ణేతవ్య విషయ షాడ్విధ్యమ్ —

అత్ర నిర్ణేతవ్యో విషయః షోఢాభిద్యతే । పూర్వేద్యురేవ మధ్యాహ్నవ్యాపిత్వం, పరేద్యురేవ తద్వ్యాపిత్వం, ఉభయత్ర తద్వ్యాపిత్వం, ఉభయత్ర తదభావః, ఉభయత్ర సామ్యేన తదేకదేశవ్యాపిత్వం,

వైషమ్యేణైకదేశవ్యాపిత్వం చేత్ । తదిప్యుభయత్ర [illegible] తిథిః యో మ-
ధ్యాహ్న వ్యాపిత్వస్యైవ నిర్ణాయకత్వం । [illegible] పూర్వ [illegible] గ్రా-
హ్యా । ముఖ్యకాల వ్యాప్తేస్సమత్వేపి గౌణకాలవ్యాప్తేరధికత్వా-
త్ । చతుర్థేఽపి పూర్వవిద్ధైవ, ఉభయత్ర ముఖ్యకాలవ్యాప్త్యభా-
వేపి గౌణకాలవ్యాప్తిలాభాత్ । పంచమేప్యయమేవ న్యాయో యో-
జ్యః । షష్ఠే తు యుగ్మాదినే అభిమతత్వాత్ [illegible] । [illegible]
[illegible] తం । అన్యాంగం [illegible] ॥ [illegible]
తే పునస్తత్ర మధ్యాహ్నవ్యాపినీ తిథిః, ఇతి । మధ్యాహ్నే [illegible]
మృత్యుః, ఇత్యాది శాస్త్రే [illegible]
ఏకభక్తస్య ముఖ్యకాలాసంభవాత్ ॥ ఉపవాస [illegible]
భక్తముపవాస తిథౌ కార్యం ॥ తస్య [illegible] । [illegible]
మంతుః ॥ తిథావుపవాసస్య ఏకభక్తే [illegible] ॥

— నక్తనిర్ణయః, —

అథ నక్తం నిరూప్యతే, తద్వ్యపరాహ్ణ [illegible] । [illegible]
శిష్టేన సితే పక్షే పతితద్వ్యాప్తి [illegible] । [illegible]
త్రి విష్ణుం చ పూజయేత్, ఇతి । నక్తం [illegible] దివా అష్టం [illegible]
రాత్రౌ భోజనం కుర్వీతేత్యర్థః । [illegible]
ముహూర్తాన్నక్తమయాంత్యాక్ [illegible] తిథావిహ । [illegible]
కుర్యాత్ హారిన క్తవ్రతో(?)ద్యతే, ఇతి । [illegible] । [illegible]
షవ్యాపినీ యత్ర [illegible] ముహూర్తా [illegible] । [illegible]
త్ స్వాధ్యాయస్య నిషేధాత్, ఇతి । [illegible]
ల్పః, సాయంకాలవ్యాప్తిరనల్ప [illegible] । [illegible]
యం భవిష్యత్పురాణే దర్శితమ్ । [illegible]
మనీషిణః । నక్షత్రదర్శనాన్నక్తం [illegible], ఇతి । [illegible]
స్యచ కాలద్వయస్యాధికారిభేదేన వ్యవస్థామాహ దేవలః । నక్షత్రదర్శ-

నాస్నక్తం గృహస్థస్య బుద్ధైః స్మృతం । యతేర్దినాష్టమే భాగే తస్య రాత్రౌ నిషిధ్యతే, ఇతి । స్మృత్యంతరేపి । నక్తం నిశాయాం కుర్వీత గృహస్థో విధిసంయుతః । యతిశ్చ విధవా చైవ కుర్యాత్తత్సదివాకరం । దివానక్తంతు తత్ప్రోక్త మంతిమే ఘటికాద్వయే । నిశానక్తంతు విజ్ఞేయం యామే ప్రథమే సదా, ఇతి ॥ రాత్రినక్తభోజనకాలమాహ వ్యాసః ॥ త్రిముహూర్తః ప్రదోషస్స్యాద్భానావస్తంగతే సతి । నక్తం తత్ర తు కర్తవ్యమితి శాస్త్రవినిశ్చయః, ఇతి । నక్తం త్రిముహూర్తాత్మక ప్రదోషవ్యాపిన్యాం తిథౌ కార్యం ॥ యదాహ వత్సః । ప్రదోషవ్యాపినీ గ్రాహ్యా సదా నక్తవ్రతే తిథిః । ఏకాదశీం వినా సర్వా శుక్లే కృష్ణే తథా స్మృతా, ఇతి । అయమపి విషయః షోఢా భిద్యతే । పూర్వేద్యురేవ ప్రదోషవ్యాప్తిః, అపరేద్యురేవ తద్వ్యాప్తిః, ఉభయత్ర తద్వ్యాప్తిః, ఉభయత్ర తదభావః, సామ్యేన తదేకదేశవ్యాప్తిః, వైషమ్యేణ తదేకదేశవ్యాప్తిః, ఇతి । తత్ర ప్రథమద్వితీయయోః ప్రదోషవ్యాప్తిర్నిర్ణాయికా । ఉభయత్ర తద్వ్యాప్తౌ పరతిథిరేవ ॥ తథాహ జాబాలిః । సద్వైవ తిథ్యోరుభయోః ప్రదోషవ్యాపినీ తిథిః । తత్రోత్తరత్ర నక్తం స్యాదుభయత్రాపి సా తిథిః, ఇతి । ఉభయత్రాపి దినద్వయేపి సా తిథిర్వ్యాప్నోతి ఇత్యర్థః ॥ ఉభయత్ర ప్రదోషవ్యాప్త్యభావేపి పరైవ ॥ తథాహ జాబాలిః ॥ అతద్వ్యాప్తౌ పరత్రైస్యా దర్కాస్తం గతేతి సా, ఇతి । ప్రదోషే తదభావేపి అస్తమయాదర్వాగ్యతస్సా విద్యతే తతస్స్యాద్గ్రాహ్యేత్యర్థః । ఈదృశే విషయే గృహస్థోపి యతివద్దివానక్తమాచరేత్ । తదుక్తం స్కాందపురాణే ॥

ప్రదోషవ్యాపినీ న స్యాద్దివానక్తం విధీయతే । ఆత్మనో ద్విగుణచ్ఛాయా మతిక్రామతి భాస్కరే । తన్నక్తం నక్తమిత్యాహుర్న నక్తం నిశిభోజనం । ఏవం జ్ఞాత్వా తతో విద్వాన్ స్నాయాదహ్నే యథాక్రమమ్ ॥ కుర్యాన్నక్తవ్రతీ నక్తఫలం భవతి నిశ్చితమ్, ఇతి । ప్రదోషవ్యా

పిత్ర్యాఙ్కితిథౌ భానువార సఙ్క్రాన్త్యాదినా గృహస్థస్యాపి దివారా త్రిభోజన నిషేధస్తదాదిత్యైవ నక్తం కుర్యాత్, తథాచ భవిష్యత్పురా ణే । మేఘాద్యదిష్వదినే బ్రాహ్మణా నక్తం పర్యన్తిమానవాః । దినాన్తే తే పితుర్ద్విరః నిషేధాద్రాత్రిభోజనే, ఇతి । అస్మింశ్చ దివాభోజనే ఉత్తమోఽన్తిమ ముహూర్తకః ॥ మధ్యమోఽపరాంశకః । తతఃపో పినో జఘన్యకః । ఏవంచ సన్ధ్యాతిక్రాన్తే త్రిముహూర్తే ఏవ నాస్యాపవ ద్యాన్తే । రాత్రిభోజనేపి ఘటికాత్రియముత్తమః కాలః । ఘటికాష ట్కం మధ్యమః కాలః । ప్రదోషోఽస్తమయాదూర్ధ్వం ఘటికాత్రి యమిష్యతే, ఇతి । త్రిముహూర్తః ప్రదోషస్స్యాద్రవావస్తంగతే సతి, ఇతిచ స్మృతేః, నిశీథపర్యన్తో జఘన్యః కాలః । నక్తం ప్రకుర్వీత, రాత్రౌ కుర్వీత, ఇతి సామాన్యేనాభిధానాత్ । అపారణత్వేషు సామా న్యేన వైషమ్యేణ వాదినద్వయే ప్రదోషైకదేశవ్యాప్తావపరేద్యురేవ నక్తం కార్యమ్ । సాయంకాలస్య గౌణస్య తిథివ్యాప్తత్వాత్, పారణ త్వేషు సాయంకాలైకదేశవ్యాప్తౌ పూర్వతిథిగ్రాహ్యా, ప్రదోషకా లస్య తిథివ్యాప్తత్వాత్ ॥ అర్కాదిష్వపర్వరాత్రౌచ చతుర్దశ్యష్టమీ దివా, ఇత్యనేన దివా చతుర్దశ్యష్టమీ యోగే సతి భోజనే ప్రాయశ్చి త్తాభిధానాత్ దివా తత్సంబన్ధ సమయే భోజన నిషేధోఽవగమ్యతే । నిషేధస్తు నిమిత్తాన్తరం కాలమాత్రమపేక్షతే, ఇతి న్యాయాచ్చ తత్సం బన్ధాభావసమయే తు భోజనం న నిషిధ్యతే । అత ఏవ రాత్రౌ పర్వ యోగే భోజనే నిషిద్ధే తద్వ్యగమే సతి క్వచిద్భోజనమభ్యనుజ్ఞాయతే మ నునా । చన్ద్రసూర్యగ్రహే నాద్యాదద్యాత్ స్నాత్వా విముక్త యోరితి । వ్యాసోఽపి । నాద్యాత్సూర్యగ్రహాత్పూర్వమహ్ని సాయం శశిగ్రహాత్ । గ్రహకాలే చ నాశ్నీయాత్ స్నాత్వాశ్నీయాచ్చ ముక్త యోః । ముక్తే శశిని భుఞ్జీత యది న స్యాన్మహానిశా, ఇతి । వృద్ధగౌత మోఽపి । చన్ద్రసూర్యగ్రహే నాద్యాత్ తస్మిన్నహని పూర్వతః । రాహౌ

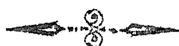
ర్వైము క్తిం విజ్ఞాయస్నాత్వా కుర్వీత భోజనమ్, ఇతి। చతుర్దశ్యాస్తమిది వేధ్యస్య నక్తవ్రతత్వాభావా న్నక్తన్యాయో ఽప్యత్ర నావతరతి। తదేవం ప్రతిపత్ప్రభృతీనామేకభక్తనక్తాని నిర్ణీతాని ॥ తత్ర శుక్లప్రతిపత్పూర్వవిద్ధే వోపోష్యా, కృష్ణప్రతిపదుత్తరవిద్ధా, ఏకభక్తనక్తయోస్తు సర్వాసు తిథిషు మధ్యాహ్నప్రదోషవ్యాప్త్యా నిర్ణయః ॥

—* ప్రతిపది దానవ్రతాదిసం. *—

దానవ్రతాదీని ఉత్తరవిద్ధాయాం ప్రతిపది కర్తవ్యాని, తేషాం దైవత్వాత్। తథాహ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః ॥ పౌర్వాహ్ణికాస్తు తిథయో దైవకార్యే ఫలప్రదాః, ఇతి। అహ్నః పూర్వో భాగః పూర్వాహ్ణః స చ ముహూర్తత్రయాత్మకః ప్రాతఃకాలః, కర్మకాలవ్యాప్తిం చ వృద్ధయాజ్ఞవల్క్య ఆహ। కర్మణో యస్య యః కాలస్తత్కాలవ్యాపినీ తిథిః। తయా కర్మాణి కుర్వీత హ్రాసవృద్ధీ న కారణమ్, ఇతి। గార్గ్యశ్చ। యో యస్య విహితః కాలస్తత్కాలవ్యాపినీ తిథిః। తయా కర్మాణి కుర్వీత హ్రాసవృద్ధీ న కారణమ్, ఇతి ॥ ఏవం చ ఉదయానంతరం ముహూర్తత్రయవ్యాపినీ తిథిః దానాదౌ గ్రాహ్యా ॥ యాం తిథిం సమనుప్రాప్య ఉదయం యాతి భాస్కరః। సా తిథిః సకలా జ్ఞేయా స్నానదానజపాదిషు। వ్రతోపవాసస్నానాదౌ ఘటికైకా యదా భవేత్। ఉదయే సా తిథిర్గ్రాహ్యా శ్రాద్ధాదావస్తగామినీ, ఇతి దేవలాది వచనం వైశ్వానరాధికరణన్యాయేన (త్రి) ముహూర్తవ్యాప్తిపరం సాపరం। అత్రాపి షోఢా భిద్యతే। ఉదయాత్ప్రాక్ పూర్వేద్యురేవ త్రిముహూర్తవ్యాపినీ, పరేద్యురేవ తద్వ్యాపినీ, ఉభయత్రాపి త్రిముహూర్తవ్యాపినీ, నోభయత్ర త్రిముహూర్తవ్యాపినీ, సామ్యేన వైషమ్యేణ వా త్రిముహూర్తైకదేశవ్యాపినీతి ॥ తత్ర ప్రథమద్వితీయయోర్నాస్తి సందేహః। తృతీయాదిషు చతుర్షు పక్షేష్వస్తమయవ్యాప్తేః కర్మకాలబాహుల్యస్య చ లాభాత్పూర్వేద్యురేవానుష్ఠానమితి ని

ర్ణయః । పిత్ర్యకాలస్తు శ్రాద్ధకాండే నిరూపితః ॥ అయమేవ నిర్ణయ ఉత్తరాసు సర్వాసు తిథిషు సామాన్యేన సంచారయితవ్యః ॥ విశేషస్తు తత్ర తత్రాభిధాస్యతే ॥

ఇతి ప్రతిపన్నిర్ణయః.

— అథ ద్వితీయాది నిర్ణయః. —

తత్ర తు ద్వితీయా యా పరవిద్ధా యా ఉపోష్యేత్యం భృగురాహ ॥ ఏకాదశ్యష్టమీ షష్ఠీ ద్వితీయా చ చతుర్దశీ । అమావాస్యా తృతీయా చ ఉపోష్యాస్తు పరాన్వితాః, ఇతి । వ్యాసః ॥ తృతీయయా యుతా కార్యా ద్వితీయా న తు పూర్వయా, ఇతి । యదా తు పూర్వేద్యురుదయమారభ్య పరేద్యురుదయాత్పరత్రిముహూర్తాత్మకం న చేత్తదా పూర్వేద్యురేవ సంపూర్ణతిథిత్వాదుపవాసః । తదుక్తం కాలనిర్ణయే । పూర్వేద్యుస్సకలా సతీ ప్రాతః పరేద్యుస్త్రిముహూర్తగా । సా ద్వితీయా పరోపోష్యా పూర్వవిద్ధా న సర్వదా, ఇతి । తృతీయా పరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ రంభాఖ్యవ్రతే తు పూర్వవిద్ధా గ్రాహ్యా । తదుక్తం బ్రహ్మవైవర్తే ॥ రంభాఖ్యాం వర్జయిత్వా తు తృతీయాం ద్విజసత్తమ । అన్యేషు సర్వకార్యేషు గణయుక్తాం ప్రశస్యతే, ఇతి । గణశ్చతుర్థీ ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ద్వితీయయా సమావిద్ధా చేత్ తృతీయా న కదాచన । కశ్చేన్నాప్యతిఘస్త్రాత్ర ఫలం కాఙ్క్షాతత్పరైః ॥ విహాయైకాం చ రంభాఖ్యాం తృతీయాం పుణ్యవర్ధినీమ్, ఇతి । చతుర్థ్యపి పరవిద్ధైవ గ్రాహ్యా ॥ యదాహ బృహద్వసిష్ఠః ॥ ఏకాదశీ తథా షష్ఠీ అమావాస్యా చతుర్థికా । ఉపోష్యాః పరసంయుక్తాః పరాః పూర్వేణ సంయుతాః, ఇతి ॥ వినాయకవ్రతానుష్ఠానే తు మధ్యాహ్నవ్యాపినీ చతుర్థీ గ్రాహ్యా ॥ తదాహ బృహస్పతిః ॥ చతుర్థీ గణనాథస్య మాతృవిద్ధా ప్రశస్యతే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీ చేత్స్యాత్పరతశ్చేత్పరేఽహని, ఇతి ॥ మాతృవిద్ధా

తృతీయావిద్ధా । స్మృత్యంతరేపి ॥ మాతృవిద్ధా ప్రశస్తా స్యాచ్చతుర్థీ గణనాయకే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీ చేత్స్యాత్ నాగవిద్ధా ప్రశస్యతే, ఇతి ॥ నాగపంచమీ ॥ ఏకభక్తన్యాయేన మధ్యాహ్నవ్యాప్తేః షోఢాభేదేనాత్, యదాఽపరేద్యురేవ మధ్యాహ్నవ్యాప్తిస్తదాపరా, ఇతరేషు పంచసు భేదేషు యుగ్మాద్యోగస్య ప్రశస్తత్వాత్ పూర్వైవ్యురేవసాధనేతి ॥ పంచమీ పూర్వవిద్ధైవ గ్రాహ్యా ॥ తథాహ హారీతః ॥ చతుర్థీసంయుతా కార్యా పంచమీ పరయా న తు ॥ దైవే కర్మణి పిత్ర్యే చ శుక్లపక్షే తథాసితే, ఇతి ॥ షష్ఠీ పరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ తదుక్తం విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ ఏకాదశ్యష్టమీషష్ఠీ పౌర్ణమాసీచతుర్దశీ ॥ అమావాస్యా తృతీయా చ ఉపోష్యాస్తు పరాన్వితాః, ఇతి ॥ స్కాందేఽపి ॥ శేషాః షష్ఠ్యః పూర్వవిద్ధా న గ్రాహ్యా త్వమావాస్యా వసిష్ఠః । కృష్ణాష్టమీ స్కందషష్ఠీ శివరాత్రి చతుర్దశీ । ఏతాః పూర్వయుతాః గ్రాహ్యాస్తిథ్యంతే పారణం భవేత్, ఇతి ॥ యది కదాచిత్ తిథిక్షయవశాత్ ఉత్తరవిద్ధాలభ్యతే తదా స్కందవ్రతవదన్యాన్యపి వ్రతాని పంచమీవిద్ధాయాం కర్తవ్యాని ॥ తథాహ వసిష్ఠః ॥ ఏకాదశీ తృతీయా చ షష్ఠీ చైవ త్రయోదశీ । పూర్వవిద్ధాస్తు కర్తవ్యా యది న స్యుః పరేఽహని, ఇతి ॥ సప్తమీ పూర్వవిద్ధైవ గ్రాహ్యా । షష్ఠ్యా యుతా సప్తమీ చ కర్తవ్యా తాత సర్వదా, ఇతి స్మృతేః ॥ ఉత్తరవిద్ధాప్రతిషేధస్కాందపురాణాదర్శనాత్ । షష్ఠ్యమావాస్యా పూర్వవిద్ధా తథాష్టమీ । సప్తమీ పరవిద్ధా నోపోష్యం తిథిపంచకమ్, ఇతి । పూర్వవిద్ధా యా సప్తమ్యా అలాభే తూత్తరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ తదుక్తం కాలనిర్ణయే ॥ సప్తమీ పూర్వవిద్ధైవ ప్రశస్తా మునిభిస్తథాపి । అలాభే పూర్వవిద్ధాయాః పరవిద్ధాపి గృహ్యతామ్, ఇతి ॥ అథాష్టమీనిర్ణయః ॥ తత్ర శుక్లాష్టమీ పరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ తథా నిగమే ॥ శుక్లపక్షేష్టమీ చైవ శుక్లపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా కర్తవ్యా

పరసంయుతా । ఉపవాసాదికార్యేషు హ్యేష ధర్మస్సనాతనః, ఇతి॥ స్కాన్దేపి ॥ అష్టమీనవమీమిశ్రా కర్తవ్యా ఫలమిచ్ఛతా । సప్తమ్యా చాష్టమీ చైవ న కర్తవ్యా శిఖిధ్వజ, ఇతి ॥ కృష్ణపక్షే పూర్వవిద్ధాయాః పరిగ్రహః పరవిద్ధాయాః ప్రతిషేధశ్చ నిగమే పఠ్యతే । కృష్ణపక్షేష్టమీ చైవ కృష్ణపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధైవ కర్తవ్యా పరవిద్ధా న కస్యచిత్ ॥ ఉపవాసాదికార్యేషు హ్యేష ధర్మస్సనాతనః, ఇతి॥ వ్రతవిశేషస్తు తత్ర తత్రోదాహర్తవ్యః॥ తథా పూర్వాష్టమీసంజ్ఞకవ్రతవిశేషవిషయే భవిష్యత్పురాణే । శ్రావణేఽనఘ నవమీ తథా పూర్వాష్టమీ చ యా । పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా శివరాత్రిర్బలేర్దినమ్, ఇతి ॥ కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతాత్ జయన్తీవ్రతం భిన్నం । జన్మాష్టమీవ్రతే తిథిరేవ నిమిత్తం । జయన్తీవ్రతే తు రోహిణీయోగః । ఉక్తం చ స్మర్యతే । శ్రావణే బహుళే పక్షే కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతం । న కరోతి నరో యస్తు భవతి క్రూరరాక్షసః॥ శ్రావణస్య చ మాసస్య కృష్ణాష్టమ్యాం నరాధిప । రోహిణీ యది లభ్యేత జయన్తీ నామ సా తిథిః, ఇతి ॥ వసిష్ఠసంహితాయాం ॥ శ్రావణే వా నభస్యే వా రోహిణీసహితాష్టమీ ॥ యదా కృష్ణా నరైర్లబ్ధా సా జయన్తీతి కీర్తితా । శ్రావణే న భవేద్యోగో నభస్యే తు భవేద్ధ్రువం । తయోరభావే యోగస్య తస్మిన్నాపైన సంభవః, ఇతి । అత్ర శ్రావణ ఇతి ముఖ్యకల్పో నభస్య ఇత్యనుకల్పః । ఏతదేవాభిప్రేత్య విష్ణురహస్యేపి ॥ అష్టమీ కృష్ణపక్షస్య రోహిణీఋక్షసంయుతా । భవేత్ప్రోష్ఠపదే మాసి జయన్తీ నామ సా స్మృతా, ఇతి॥ అత్ర శ్రావణనభస్యప్రోష్ఠపదశబ్దాః సింహశ్రావణావివరాః ॥ తథా చ జ్యోతిషార్ణవే ॥ శ్రావణాఖ్యప్రోష్ఠపద్యాహ్వా దాశాసింహస్థితో రవిః । జయన్త్యాం వ్రతనిర్ణయే నాగకర్కటకస్థయోః, ఇతి ॥ వారాహేపి ॥ సింహరాశిగతే సూర్యే గగనే జలదాకులే । మాసి ప్రోష్ఠపదేష్టమ్యాం మధ్యరాత్రే నిశీథకే । బుధవారే చ వేళాయాం లగ్నే రోహి

ర్ద్వాకృష్ణరమోఽనశౌ । శుభే హర్షణయోగేచ కౌలవేనయుతే తథా । వ
సుదేవేన దేవక్యాం మహంజాతోస్మిన ద్విజాః, ఇతి । యస్మిన్వర్షే శ్రా
వణేవా సభస్యేవా జయంతీ నసంభవతి తస్మిన్వర్షే శ్రావణమాస ఏవ
కృష్ణాష్టమీవ్రతమనుష్ఠేయం । తస్యస్వరూప ముపవాసమాత్రం । కేవ
లోపవాసేన తస్మిన్ జన్మదినే మమ । సప్తజన్మకృతాత్పాపాన్ముచ్య
తేనాత్రసంశయః, ఇతి స్మృతేః । యదిశిష్టాస్తత్రాపి జాగరణదానా
దికమనుతిష్ఠంతి అనుతిష్ఠంతునామ । అవిరుద్ధైః పుణ్యవిశేషైర్వ్ర
తస్యోపోద్బలనసంభవాత్ । శాస్త్రేణతు ప్రాప్త ముపవాసమాత్రం ।
జయంతీవ్రతస్యతు దానాదిసహిత ఉపవాసః స్వరూపమ్ ॥ తథాభ
విష్యోత్తరే ॥ మాసిభాద్రపదేష్టమ్యాం నిశీథే కృష్ణపక్షకే । శశాంకే
వృషరాశిస్థే ఋక్షే రోహిణిసంజ్ఞకే । యోగేస్మిన్ వసుదేవాద్ధి దేవకీ
మామజీజనత్ ॥ తస్మాన్మాం పూజయేత్తత్ర శుచిః సమ్యగుపోషితః ॥
బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తత్ర భక్త్యాదద్యాచ్చదక్షిణాం । హిరణ్యం మే
దినీం గావో వాసాంసికుసుమానిచ । యద్యదిష్టతమం తత్తత్ కృష్ణో
మేప్రీయతామితి, ఇతి ॥ జయంతీవ్రతకృత్యం నారదీయసంహితా
యాం స్మర్యతే ॥ ఉపోషణం జన్మదినే కుర్యాజ్జాగరణంచయః । అర్ధ
రాత్రయుతాష్టమ్యాం సోశ్వమేధఫలంలభేత్, ఇతి ॥ శుద్ధనిత్యం జన్మా
ష్టమీవ్రతం । కరణేఫలవిశేషాస్మరణాత్ అకరణేప్రత్యవాయస్మరణా
చ్చ ॥ నిత్యం కామ్యంచ జయంతీవ్రతమ్ । అకరణేప్రత్యవాయస్మర
ణాత్ ॥ ఫలవిశేషస్మరణాచ్చ । తథాహి, జన్మాష్టమ్యా అకరణేప్రత్య
వాయః స్మర్యతే ॥ కృష్ణజన్మోత్సవే ప్రాప్తే యోభుంక్తేతు ద్విజోత్త
మః । త్రైలోక్యసంభవంపాపం తేనభుక్తం ద్విజోత్తమ, ఇతి । స్కాం
దపురాణేపి । యేనకుర్వంతిజానంతః కృష్ణజన్మాష్టమీవ్రతం । తేభవం
తినరాః పాపాః వ్యాళావ్యాఘ్రాశ్చకాననే, ఇతి ॥ తథాజయంతీవ్ర
తస్యాకరణే ప్రత్యవాయస్స్కాందే స్మర్యతే । మూఢాన్నైనతుయ

ణ్ముఖం శవహా ప్రస్థభోజనే । తస్మాదనంతఫలదం జయంత్యాం భో
జనే స్మృతే । బ్రహ్మఘ్నస్య సురాపస్య (స్త్రీ)వధగోఘ్నపాపినాం । సలో
కో యమదూతాద్యుగ్రాణాం జయంతీవిముఖస్య చ । ప్రకరోతి యమో దుఃఖం జ
య తీసంజ్ఞకవ్రతం । యమస్య వశమాపన్నః సహతే నారకీం వ్యథాం ।
జయంతీవాసరే ప్రాప్తే కరోత్యుదరపూరణం । సంపీడ్యతేతి యాతి
తుయమదూతైః కళేబరమ్, ఇతి ॥ జయంతీపర్వణి ప్రాప్తే విశేషోఫలం
తో భవిష్యోత్తరే । పరితవస్త్రవిధానేన మాస్యభాద్రపదేన । సదా
వాయదివాచారీ యథోక్తఫలమాప్నుయాత్ । పుత్రసంతానమారో
రోగ్యం సౌభాగ్యమతులంలభేత్ । సదాధర్మగతిర్భూత్వా మృతో
వైకుంఠమాప్నుయాత్ । తత్రదివ్యేనయానేన వర్షాలక్షంయుతః స్థితః ।
భోగాన్నానావిధాన్భుక్త్వా పుణ్యశేషాదిహాగతః । సర్వకామసమృ
ద్ధాఢ్యేకులేమహతిజాయతే, ఇతి । హేమాద్రౌపి । పిత్రోదానిగతానాం
తు పితౄత్వంనాశితంపరైః । యైఃకృతాశ్రావణేమాసి అష్టమీరోహి
ణీయుతా । కింపునర్భ్రాద్రపదేనసోమేనాపిబుధేనవా, ఇతి । సోయంజ
న్మాష్టమీవ్రతేపి ఫలంస్మర్యతే "సప్తజన్మకృతాత్పాపాన్ముచ్యతేనా
త్రసంశయః" ఇతి, తతస్తదపిసిద్ధంకామ్యంచ, ఇతిచేన్నైవం । ఉ
పాత్తదురితక్షయమాత్రేణ కామ్యత్వేసంధ్యావందనాదేరపి కామ్య
త్వప్రసంగాత్, సత్యపిపాపక్షయేఫలాంతరాణామపి స్మరణాత్ । అ
తఃకేవలనిత్యం జన్మాష్టమీవ్రతం । నిత్యకామ్యంజయంతీవ్రతం । న
న్వేవంవ్రతభేదేసతి యదాదినద్వయేష్టమీవర్తతే రోహిణీతుపూర్వ
దిన ఏవతదాపూర్వదినే జన్మాష్టమ్యుపవాసః, అపరేద్యుర్జయం
త్యుపవాసఇతి నైరంతర్యేణోపవాసద్వయం ప్రసజ్యేతేతిచేన్న ।
రోహిణీయోగసంభవేజన్మాష్టమ్యాఅపి తత్రైవాంతర్భావాత్ । సర్వ
త్రతిథివ్రతేష్వష్టమ్యోగస్యకేవలతిథేరుత్కృష్టత్వేన కేవలాయాస్తిథేస్త
త్రాపేక్షణీయత్వాత్ । యదాత్వేకస్మిన్నేవదినే అష్టమీవర్తతే

రోహిణ్యాశ్చయుజ్యతేతదా జన్మాష్టమీజయంత్యోస్సహప్రయోగస్యా వశ్యంభావిత్వేన తత్రజయంతీవ్రతఏవ జన్మాష్టమీవ్రతమంతర్భవతీతి నపృథగుపవాసప్రసంగః । తదుక్తంకాలనిర్ణయే । తస్మిన్నేవ జయంత్యాఖ్యో యోగోజన్మాష్టమీతదా । అంతర్భూతాజయంత్యాం స్యాత్ బుధైరుపవాసవ్రతస్యతే, ఇతి । గ్రాహ్యస్యతిథినిర్ణయాన్వ్యతః । జన్మాష్టమ్యాజయంత్యాశ్చార్ధరాత్ర ప్రకాశత్వాత్తదంగాతిప్రశ స్తిః । తదుక్తం వసిష్ఠసంహితాయామ్ । అష్టమీరోహిణీయుక్తాని శ్యర్ధేయదిదృశ్యతే । ముఖ్యకాలఇతి ఖ్యాతస్తత్రజాతో హరిస్స్వ యమ్, ఇతి । విష్ణురహస్యేపి । రోహిణ్యామర్ధరాత్రేతు యదా కృష్ణాష్టమీభవేత్ । తస్యామభ్యర్చనం శౌరేర్హంతిపాపం త్రిజ న్మజమ్, ఇతి । ఏవంచసత్యర్ధరాత్ర సద్భావఏవాత్రకర్మకాల వ్యాప్తిః । తథాయోగీశ్వరః ॥ రోహిణీసహితాకృష్ణామాసేచ శ్రా వణేష్టమీ । అర్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వం కలయాపియదాభవేత్ । జయంతీనామసాప్రోక్తా సర్వపాపప్రణాశినీ, ఇతి ॥ పక్షాంతరమా హసఏవ ॥ అర్ధరాత్రాదధశ్చోర్ధ్వే హ్యేకార్ధఘటికాన్వితా । రోహిణీచాష్టమీగ్రాహ్యా ఉపవాసవ్రతాదిషు, ఇతి । ఏకఘటికా న్వితావా అర్ధఘటికాన్వితావా । తత్రాయమర్థః సంపద్యతే । పూర్వభాగావసానే ఏకాఘటికా, ఉత్తరభాగారంభేఏకా, మిళి త్వానిశీథశబ్దవాచ్యం ముహూర్తద్వయం, తావత్పరిమాణఃకాలో ము ఖ్యకల్పః, తదసంభవే అర్ధఘటికా, తస్యాఅప్యసంభవేకలేతి । సోయమర్ధరాత్రయోగో ముఖ్యకల్పః, కృత్స్నాహోరాత్రయో గోత్యంతముఖ్యః, యథాకథంచిన్ముహూర్తయోగః స్వల్పయో గశ్చానుకల్పః । తథాచవసిష్ఠసంహితాయాం । అహోరాత్రంత యోర్యోగోహ్యసంపూర్ణోభవేద్యది । ముహూర్తమప్యహో రాత్రే యోగశ్చేత్తాముపోషయేత్ । వాక్యదేవానిశాయాంన్వా ఉ

త్రిస్స్వల్పాపి రోహిణీ । విశేషేణ నభోమాసే సా చోపోష్యా మనీషిభిః,
ఇతి । యోగం జయన్తీ ప్రతియోగనిర్ణయః స ఏవ జన్మాష్టమీవ్ర
తేఽపి ద్రష్టవ్యః । దివా వా యది వా రాత్రౌ నాస్తి చేద్రోహిణీకలా ।
రాత్రియుక్తాం ప్రకుర్వీత విశేషేణేన్దుసంయుతామ్ । అష్టమీ శివరా
త్రిశ్చ హ్యర్ధరాత్రాదధో యది । దృశ్యతే ఘటికా యాసా పూర్వ
విద్ధా ప్రకీర్తితా, ఇతి స్మృతేః । తత్ర జన్మాష్టమీ ద్వివిధా । శుద్ధా,
సప్తమీవిద్ధా చేతి । సూర్యోదయమారభ్య ప్రవర్తమానాష్టమీ శు
ద్ధా । నిశీథాదర్వాక్ సప్తమ్యా కియత్యాపి యుక్తా విద్ధా । శుద్ధాపి
పునర్నిశీథవ్యాప్త్యవ్యాప్తిభ్యాం ద్వివిధా । తత్ర నిశీథవ్యాపినీ ము
ఖ్యా । విశేషేణేన్దుసంయుతామితి వచనాత్ । నిశీథవ్యాప్తిరహి
తాపి రాత్రియుక్తాం ప్రకుర్వీతేతి వచనాద్గ్రహీతవ్యా భవతి । నను
పూర్వేద్యుర్నిశీథాదూర్ధ్వమారభ్య పరేద్యుర్నిశీథాదర్వాగ్వ్యా
సమాప్యతే తస్యాముభయత్ర రాత్రిసంబన్ధిత్వాత్కుత్రోపవాస
ఇతి చేత్ అపరేద్యురేవోపవాసః కార్యః । ప్రాతస్సంకల్పకాలమా
రభ్య ప్రవర్తమానత్వాత్ । సప్తమీవిద్ధాపి త్రివిధా । పూర్వేద్యు
రేవ నిశీథవ్యాపినీ, అపరేద్యురేవ తద్వ్యాపినీ, ఉభయత్రాపి త
ద్వ్యాపినీ చేతి । తత్ర ప్రథమద్వితీయయోః పక్షయోః నిశీథవ్యాప్తేః
ప్రయోజకత్వేన యా నిశీథవ్యాపినీ సా విశేషేణేన్దుసంయుతామితి
వచనేన గ్రహీతవ్యా భవతి । తృతీయేఽప్యపరేద్యురుపవాసః, ప్రాత
స్సంకల్పకాలమారభ్య వ్యాప్తిసంభవాత్ । రోహిణీసహితాష్టమీ
చతుర్విధా । శుద్ధా విద్ధా శుద్ధాధికా విద్ధాధికా చేతి । తత్ర శుద్ధా
యాం సంపూర్ణయోగో నిశీథయోగో యత్కించిన్ముహూర్తయో
గ ఇతి త్రైవిధ్యం భవతి । ఏవం విద్ధాయామపి త్రైవిధ్యమ్ । ఏతేషు
షట్సు పక్షేషు దినాన్తరయోగాభావాదుపవాసే సందేహో నాస్తి ।
యోగతారతమ్యాత్ఫలస్య తారతమ్యం భవతి । యత్కించిన్ముహూ

త్రయోగః ప్రశస్తః । నిశీథయోగః ప్రశస్తతరః । సంపూర్ణయోగః ప్రశస్తతమః । శుద్ధాధికా తు సూర్యోదయమారభ్య ప్రవృత్తాఽపరేద్యుః సూర్యోదయమతిక్రమ్య వర్తమానా । సా చ త్రివిధా । పూర్వేద్యురేవ రోహిణీయుక్తా, అపరేద్యురేవ తద్యుక్తా, దినద్వయేఽపి తద్యుక్తా చేతి । తత్రాద్యయోర్నాస్తి సందేహః । రోహిణీయోగస్య నియామకత్వాత్ । తృతీయే తు రోహిణీయోగస్య ఉభయత్ర సమానత్వేఽపి గుణాధికత్వాత్ పూర్వైవోపోష్యా । తథాహి, యేయముపోష్యత్వేనోక్తా పూర్వా తిథిః సా రోహిణీయోగభేదాత్త్రిధా భిద్యతే । అష్టమీ తావత్ సూర్యోదయమారభ్య ప్రవృత్తా రోహిణీ కదాచిదపరేద్యురపి కియతీ వర్తతే, కదాచిత్పూర్వేద్యుర్నిశీథమారభ్య రోహిణీ ప్రవర్తతే, కదాచిన్నిశీథాదూర్ధ్వమారభ్య ప్రవర్తతే । తత్ర ప్రథమద్వితీయయోర్నిశీథయోగస్య సత్త్వాత్ పూర్వేద్యురేవోపవాసః । తృతీయపక్షే దినద్వయేఽపి నిశీథే జయంతీయోగో నాస్తి । పూర్వేద్యుర్నిశీథే కేవలాష్టమీ, అపరేద్యుః కేవలరోహిణీ, తత్ర నిశీథయోగాభావేఽపి రాత్రియోగస్య సత్త్వాదష్టమ్యాః ప్రాధాన్యాచ్చ పూర్వేద్యురుపవాసః । ఇత్థం ద్వైవ శుద్ధాధికా పూర్వోపోష్యా । నిశీథాదర్వాక్ సప్తమ్యా యుక్తాఽపరేద్యురపి విద్యమానా విద్ధాధికా । సా చ త్రివిధా । పూర్వేద్యురేవ రోహిణీయుక్తా, అపరేద్యురేవ తద్యుక్తా, ఉభయత్ర తద్యుక్తా చేతి । ప్రథమద్వితీయయోస్తు రోహిణీయోగో నియామకః । యా తూభయత్ర రోహిణీయుక్తా విద్ధాధికా సాపి నిశీథే జయంతీయోగమపేక్ష్య చతుర్ధా భిద్యతే । పూర్వేద్యురేవ నిశీథయోగవతీ । అపరేద్యురేవ నిశీథయోగవతీ ॥ ఉభయత్రాపి తాదృశీ । ఉభయత్రాపి నిశీథయోగరహితా చేతి । తత్ర ప్రథమద్వితీయయోర్నిశీథయోగో నియామకః । తృతీయచతుర్థయోః పరదిన ఏవోపవాసః । అపరేద్యుః సంకల్పకాలే తిథినక్షత్రయోగస్య స

[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
పతః । కింప్రవసుంచ [illegible] ఇతి । [illegible]
రపి ॥ ఉపయే చాష్టమీ [illegible] నవమీ [illegible] । [illegible]
యుక్తా ప్రాజాపత్యర్క్షసంయుతా । [illegible] లభ్యతే
వాథవా నవా, ఇతి । ఉక్తరీత్యా విహితతిథౌ ఉపవాసం కృత్వా [illegible]
రేమ్యః పూర్వాహ్ణే పారణం కృత్వా ఉపవాసం సమాపయేత్ । ఉప
వాసే [illegible] పూర్వాహ్ణే [illegible] కాత్ । పారణాం [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] ఇతి స్మృతేః । [illegible] పూర్వాహ్ణే పా
రణాప్రాప్తౌ క్వచిదపవాదః స్మృతః । [illegible]
కుర్యాత్పారణం క్వచిత్ । తిథిరష్టగుణం హంతి నక్షత్రం తు చతుర్గుణ
మ్ । తస్మాత్ప్రయత్నతః కుర్యాత్ [illegible] పారణమ్, ఇతి । [illegible]
[illegible] । [illegible] । పారణం హ
[illegible] సంక్షయః । [illegible]
[illegible] । [illegible]
ఇతి ॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ [illegible]
తే । అన్యథా పుణ్యహానిః స్యాత్ [illegible] పారణాత్, ఇతి ॥ [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ।
[illegible] ఇతి । [illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible] । [illegible]
[illegible]

బాధవతి తథాదినా ముఖ్యానుకల్పయోరుభయోరప్య సంభవాద్రా త్రౌ పారణమస్తు నిశీథోర్ధ్వం తథా ప్రత్యుపవాస ప్రసక్తౌ పారణస్య ప్రతిప్రసవః కింపునస్త్వ అర్ధరాత్రోత్తరపారణాస్యాదితి । అశక్తస్య తిథి నక్షత్రయోరన్యతరాంతే ఉభయాంతే వా తదానోభయోరపి ప్రాతరేవం సంప్రాప్త్యవిరోధపారణం నైవదుష్యతి । జయంత్యాంపూర్వవిద్ధాయాం ముపవాసం సమాచరేత్ । తిథ్యంతేవోత్సవాంతేవా వ్రతీకుర్వీత పారణమ్, ఇతివచనాత్ ॥

నవమీనిర్ణయః.

అథనవమీ నిర్ణయస్తత్ర సాచ యుగ్మసరస్వతి వ్రతాదౌ పూర్వవిద్ధైవగ్రాహ్యా । అష్టమ్యానవమీయుక్తా కర్తవ్యాఫలకాంక్షిభిః । నకుర్యాన్నవమీంతాత దశమ్యాతు కదాచన, ఇతి స్మరణాత్ । చైత్రశుక్లనవమీ తత్ర ముక్తమగస్త్యసంహితాయాం । శ్రీరామనవమీ ప్రోక్తా కోటిసూర్యగ్రహాధికా । తస్మిన్దినే మహాపుణ్యే రామముద్దిశ్య భక్తితః । యథాశక్తి ప్రయత్నేన తద్భవక్షయకారణమ్ ॥ ఉపోషణం జాగరణం పితౄనుద్దిశ్య తర్పణమ్ । తస్మిన్దినేతుకర్తవ్యం బ్రహ్మప్రాప్తిమభీప్సుభిః, ఇతి । తత్రోపవాసో జయంతీ వన్నిత్యకామ్యరూపః । ద్వైవిధ్యంచ తస్య ద్విధా ప్రమాణబలాదవసీయతే । ఉపవాసవిధివాక్యేషు నిత్యశబ్దసదాశబ్దాదీనాం శ్రవణాన్నిత్యత్వసిద్ధిః । తత్ర్పథమాని సంగ్రహకారేణ సంగృహీతాని । నిత్యంసదా యావదాయుర్నకదాచిదతిక్రమేత్ । ఇత్యుక్త్వాతిక్రమే దోష శ్రుతేరత్యాగచోదనాత్ । ఫలాశ్రుతేర్వీప్సయాచ నిత్యత్వమితికీర్తితమ్, ఇతి । అత్రనిత్యానివాక్యాన్యభిధీయంతే, అకరణేప్రత్యవాయశ్చ స్మర్యతే ॥ అగస్త్యసంహితాయాం ॥ నిత్యమేవతుకర్తవ్యం శ్రీరామనవమీవ్రతమ్ । చైత్రమాసినవమ్యాంతు శుక్లాయాం రఘునందనః । ప్రాదురాసీత్పురాబ్రహ్మన్ పరబ్రహ్మైవకేవ

లం । తస్మిన్దినే తు కర్తవ్య ముపవాసవ్రతం సదా । ప్రాప్తే శ్రీరామ
నవమీ దినే మర్త్యో విమూఢధీః । ఉపోషణం న కురుతే కుంభీపా
కేషు పచ్యతే, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి । యస్తు రామనవమ్యాంతు
భుఙ్క్తే మోహాద్విమూఢధీః । కుంభీపాకేషు ఘోరేషు పచ్యతే నాత్ర
సంశయః, ఇతి ॥ కామ్యత్వంచ ఫలశ్రవణాదవసీయతే । తథాచ తత్రై
వ । కుర్యాద్రామనవమ్యాంయ ఉపోషణమతంద్రితః । సమాతుర్గ
ర్భమాప్నోతి నవై రామో భవేత్స్వయం । తస్మాత్సర్వాత్మనా సర్వే
కృత్వైవ నవమీవ్రతం । ముచ్యంతే సర్వపాపేభ్యో యాంతి బ్రహ్మ స
నాతనమ్, ఇతి ॥ అన్యేత్వాహుః ॥ వ్రతమిదం కేవలం నిత్యం నతు
కామ్యమపి । పశుపుత్రస్వర్గాది ఫలస్యాశ్రవణాత్ । సంధ్యాము
పాసతేయేతు సంతతం సంశితవ్రతాః । విధూతపాపాస్తే యాంతి బ్ర
హ్మలోకం సనాతనమ్, ఇతి ఫలశ్రవణేపి సంధ్యోపాసనస్య యథాని
త్యత్వం తథా పాపక్షయద్వారా మోక్షార్థత్వాదస్య నిత్యత్వమితి ।
అత్ర మధ్యాహ్నవ్యాపినీ తిథిర్గ్రాహ్యా । మేషం పూషణి సంప్రాప్తే
లగ్నే కర్కటకాహ్వయే । ఆవిరాసీత్సకలయా కౌసల్యాయాం ప
రః పుమాన్ ॥ చైత్రశుద్ధా తు నవమీ పునర్వసుయుతా యది । సైవమ
ధ్యాహ్నయోగేన మహాపుణ్యతమా భవేత్, ఇతి స్మృతేః ॥ యస్మిన్
వర్షే పునర్వసుయోగో నాస్తి తస్మిన్వర్షే కేవలానవమీ ఉపోష్యా ।
కేవలాపి సదోపోష్యా నవమీశబ్దసంగ్రహాత్, ఇతి వచనాత్ । సాచ
ద్వివిధా, శుద్ధా విద్ధా చేతి । సూర్యోదయమారభ్య ప్రవర్తమానా
శుద్ధా, త్రిముహూర్తయా తదధికయా వాష్టమ్యా యుక్తా విద్ధా ।
తత్ర శుద్ధా త్రివిధా । శుద్ధాధికా శుద్ధసమా శుద్ధన్యూనా చేతి, అత్ర
నాస్తి సంశయః, దినాంతరే మధ్యాహ్నవ్యాప్త్యభావాత్ ॥ సాచ
పునః ప్రత్యేకం ద్వివిధా । పునర్వసునక్షత్రయుక్తా తద్రహితా చే
తి । తత్ర, పునర్వసుయుతా శుద్ధాధికా త్రివిధా, పూర్వేద్యు రేవ త

ద్యుక్తా, అపరేద్యురేవతద్యుక్తా, ఉభయత్రతద్యుక్తాచ, ఇతి । తత్ర ప్రథమద్వితీయయోర్నక్షత్రయోగో నియామకః । పునర్వస్వృక్షసంయోగస్స్వల్పోపియదిదృశ్యతే । చైత్రశుక్లనవమ్యాంతు సాతిథిస్సర్వకామదా, ఇతి స్మృతేః ॥ తృతీయేతుమధ్యాహ్నే పునర్వసుయుక్తందినంగ్రాహ్యమ్ । తథాగస్త్యః । చైత్రశుద్ధాతునవమీ పునర్వసుయుతాయది । సైవమధ్యాహ్నయోగేన మహాపుణ్యతమాభవేత్, ఇతి । ఏవంవిద్ధాయామపి కృష్ణాష్టమ్యాదివత్ పక్షభేదో నిర్ణయశ్చద్రష్టవ్యః । విద్ధానిషేధస్తు వైష్ణవవిషయః । నవమీచాష్టమీవిద్ధా త్యాజ్యావిష్ణుపరాయణైః । తదన్యేషాంతుసర్వేషాం వ్రతంతత్రైవ నిశ్చితమ్, ఇతి స్మృతేః ॥

దశావతారకాలః.

దశావతారకాలః సంగ్రహకారేణ సంగృహీతః ॥ చైత్రమాస్యసితేపక్షే త్రయోదశ్యాంతిథౌవిభుః । ఉదభూన్మత్స్యరూపేణ రక్షార్థమవనేర్హరిః । జ్యేష్ఠమాసేతథాకృష్ణే ద్వాదశ్యాంభగవానజః । మందరంపృష్ఠతఃకృత్వా కూర్మరూపంహరిర్దధౌ । చైత్రకృష్ణేంపంచమ్యాం యజ్ఞోనారాయణస్స్వయం ॥ ఘువంవరాహరూపేణ శృంగాభ్యాముద్ధరేజ్జలాత్ । వైశాఖశుక్లపక్షేతు చతుర్దశ్యామినేస్తగే ॥ ఉద్బభూవాసురద్వేషీ నృసింహోభక్తవత్సలః । మాసిభాద్రపదేశుక్ల ద్వాదశ్యాం వామనోవిభుః । అదిత్యాంకశ్యపాజ్జజ్ఞే నియంతుంబలిమంజసా। మార్గశీర్షేద్వితీయాయాం కృష్ణపక్షేతుభార్గవః । దుష్టక్షత్రియవిద్వేషీ రామోభూత్తాపసాగ్రణీః । చైత్రశుక్లనవమ్యాంతు మధ్యాహ్నేరఘునందనః । దశాననవధాకాంక్షీ జజ్ఞేరామస్స్వయంహరిః ॥ వైశాఖశుక్లపక్షేతు తృతీయాయాం హలాయుధః । సంకర్షణోబలోజజ్ఞే రామఃకృష్ణాగ్రజోహరిః । మాసేతుశ్రావణేష్టమ్యాం నిశీథేకృష్ణపక్షకే । ప్రాజాపత్యర్క్షసంయు

త్రైకృష్ణం దెవక్యాజీజనత్ ॥ మాసిభాద్రపదెపక్ష ద్వితీయేయంజనా ర్దనః । మ్లేచ్ఛాక్రాంతేకలావంతె కల్కిరూపోభవిష్యతి । ...రదినేపుణ్యా హరిముద్ధిశ్యభక్తితః ॥ ఉపవాసాదినియమాఃకార్యాయాః కల్పతే, ఇతి ॥

దశమీనిర్ణయః.

అథ దశమీనిర్ణయస్తే, తస్యాశ్చనతిథ్యంతరపక్షద్వయో పూర్వేయవిభాగోస్తి ॥ తథాచాంగిరాః ॥ సంపూర్ణా దశమీ కార్యా పరయాపూర్వయాథవా । యుక్తాహిదూషితాయస్మా త్తిథిస్సాసర్వతోముఖీ, ఇతి । యథాసంపూర్ణాతిథిదోషరహితా తథాపూర్వవిద్ధాపరవిద్ధాచేత్యర్థః ॥ అత్రవ్యవస్థామాహశంఖః ॥ శుక్లపక్షేతిథిగ్రాహ్యా యస్యామభ్యుదితోరవిః । కృష్ణపక్షేతిథిగ్రాహ్యా యస్యామస్తమితోరవిః, ఇతి । నవమీదశమీచైవ నోపోష్యాపరసంయుతేతి వచనంకృష్ణపక్షవిషయ తయాయోజనీయమ్ ॥

ఏకాదశీనిర్ణయః.

అథైకాదశీనిర్ణయస్తే, తత్రోపవాసో నిత్యకామ్యరూపః । ఉపవాసవిధిషునిత్యత్వ సాధకానాం నిత్యాదిపదానాం శ్రవణాత్, సాయుజ్యాదిఫలశ్రవణాచ్చ । నిత్యశబ్దఉదాహృతో గారుడపురాణే ॥ ఉపోష్యైకాదశీనిత్యం పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి । సదాశబ్దఉక్తః సనత్కుమారసంహితాయామ్ ॥ ఏకాదశీసదోపోష్యా పక్షయోశ్శుక్లకృష్ణయోః, ఇతి । ఏవమన్యాన్యపి “ఉపోష్యైకాదశీరాజన్నావిష్ణవదాయుస్స్మృతిభిః ॥ నకరోతిహియోమూఢ ఏకాదశ్యాముపోషణమ్ । సనరోనరకంయాతి రౌరవంతమసావృతమ్ ॥ సహాభాద్రపదిభానైవ ద్వాదశీవ్రతముత్తమం (అత్రిగర్గవ్యాసాః) దన్వ...కృత్వా రౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ మాతృహాపితృహాచైన భ్రాతృహాగురుహాతథా । ఏకాదశ్యాంతుయోభుజ్క్తే పక్షయోరుభయోరపి ॥

ఇత్యాదీని నిత్యత్వసాధకాని ద్రష్టవ్యాని । కామ్యత్వసాధకఫలం చ శ్రూయతే । విష్ణురహస్యే । యదీచ్ఛేద్విష్ణుసాయుజ్యం సుఖం సంపదమాత్మనః । ఏకాదశ్యాం న భుంజీత పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి ॥ స్కాందేపి । యదీచ్ఛేద్విపులాన్భోగాన్ ముక్తిం చాత్యంతదుర్లభామ్ । ఏకాదశ్యాముపవసేత్పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి । నారదీయేపి । ఏకాదశీసమం కించిత్పాపత్రాణం న విద్యతే । స్వర్గమోక్షప్రదా హ్యేషా రాజ్యపుత్రప్రదాయినీ । సుకలత్రప్రదా హ్యేషా శరీరారోగ్యదాయినీ, ఇతి ॥ కూర్మపురాణేపి ॥ యదీచ్ఛేద్విష్ణుసాయుజ్యం శ్రియం సంతతిమాత్మనః । ఏకాదశ్యాం న భుంజీత పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి ॥ తదేవం నిత్యాదిశబ్దశ్రవణాన్నిత్యత్వం, ఫలశ్రవణాత్కామ్యత్వం చ సిద్ధమ్ ॥ ఉక్తం చ కాలాదర్శే ॥ సర్వస్మృతిపురాణేతిహాసాదిషు వినిశ్చితం । ఏకాదశీవ్రతం తచ్చ నిత్యం కామ్యమితి ద్విధా, ఇతి । సర్వాసు స్మృతిషు సర్వేషు పురాణేషు ఇతిహాసేషు భారతాదిషు చ ఏకాదశీవ్రతం వినిశ్చితం విశేషేణ ప్రమితం। అనేన నియమాగమత్వభ్రాంత్యా యే మూఢాః సందిహతే నిరస్తాస్తే వేదితవ్యాః । స్మృతయస్త్వేవముదాహ్రియంతే ॥ విష్ణుస్మృతౌ ॥ ఏకాదశ్యాం న భుంజీత కదాచిదపి మానవః, ఇతి । కాత్యాయనః । ఏకాదశ్యాముపవసేత్పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి ॥ కణ్వః ॥ ఏకాదశీముపవసేన్న కదాచిదతిక్రమేత్, ఇతి ॥ సనత్కుమారః ॥ నిష్కృతిర్మద్యపస్యోక్తా ధర్మశాస్త్రేషు సూరిభిః । ఏకాదశ్యన్నకామస్య నిష్కృతిః క్వాపి నోదితా, ఇతి ॥ నారదోపి ॥ ఏకాదశీసమం కించిత్పాపత్రాణం న విద్యతే, ఇతి ॥ వసిష్ఠః ॥ ఏకాదశీద్విష్ణ్వర్థా చేచ్ఛుక్లా కృష్ణా తథైవ చ । ఉత్తరాం తు యతిః కుర్యాత్పూర్వాముపవసేద్గృహీ, ఇతి ॥ బృహద్వసిష్ఠః ॥ ద్వాదశీ ఘటికాల్పా వా యది న స్యాత్పరేహని । దశమీమిశ్రితా కార్యా మహాపాతకనాశినీ, ఇతి ॥

సంగీతాపి [illegible] ద్వాదశ్యాముపోషితః [illegible] ఏకాద
[illegible] । [illegible] । ఏకాద
[illegible] । [illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] ఇతి । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible] । [illegible]
పవసే [illegible] ఇతి ॥ [illegible] ॥ ఏకాదశ్యా[illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । ఏకాదశ్యాం [illegible]
యోరుభయోరపి, ఇతి ॥ ఏవమాదీని స్మృతివచనాని [illegible]వ్యాని ॥
పురాణవచనాన్యప్యుదాహ్రియంతే ॥ నారదీయే నారదః ॥ ఏకాదశీచ
ముక్త్వైవ పవిత్రా పాపనాశనమ్ । [illegible]యేతి రాజేంద్ర అపి
జన్మశతార్జితం । నేదృశో [illegible] పుణ్యతిథిర్విద్యతే ।
యాదృశం పద్మనాభస్య దినం పాతకనాశనం । న గంగా న గయా [illegible]
న కాశీ న చ పుష్కరం । న చాపి కౌరవం క్షేత్రం న రేవా న చ దేవికా ;
యమునా చంద్రభాగా చ తుల్యా హరిదినేన తు । అనాయాసేన
రాజేంద్ర ప్రాప్యతే వైష్ణవం పదం । ప్రసంగాదథ వా మంత్రైః [illegible]
[illegible]రాధిప । ఏకాదశ్యాముపవాసః సర్వపాపాద్విముచ్యతే,
ఇతి, ॥ కూర్మపురాణేపి ॥ వదంతి హి పురాణాని భూయో భూయో
[illegible]నే । న భోక్తవ్యం న భోక్తవ్యం సంప్రాప్తే హరివాసరే,
ఇతి ॥ విష్ణురహస్యేపి ॥ పరాహ్ణాపదదాం [illegible] మాసము
పస్థితే । సూతకే మృతకే చైవ న త్యజేద్ద్వాదశీవ్రతమ్, ఇతి ॥ ఏవ
మాదీన్యనేకాని పురాణవచనాని బహూని సంతి, తానీహ విస్తరభ
యాన్న లిఖ్యంతే ॥

❋ వైష్ణవానాముపవాసాంగ తిథినిర్ణయః ❋

[illegible]

బ్రహ్మహైవ తేన ॥ అథ రాత్రిషు వేధాం దిక్ష్వ్రతప్రసేధ త్యజ్యతే ।
అరుణోదయవేళాయాం గాం [illegible] నిరాకర్త్య, ఇతి ॥ విద్యాని సిద్ధ
ఉక్తోన్నారదీయే ॥ ఏకాదశ్యాం [illegible] దశమ్యైకాదశీం త్యజేత్ । స
రాయో బిందు స్నానం గంగాంభః [illegible], ఇతి ॥ స్మృత్యం
చరేత్ ॥ [illegible] విద్ధా [illegible] దశమ్యైకాదశీయిది । [illegible]
[illegible] త్యక్త్వా [illegible], ఇతి ॥ [illegible]
[illegible] అరుణోదయ [illegible] సమాన్వః । [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] । [illegible]
[illegible] సంయుక్తో [illegible] అరుణోదయః । నైకాదశ్యం [illegible]
సద్విద్ధైకాదశీవ్రతమ్, ఇతి ॥

వైష్ణవలక్షణం

వైఖానసపాంచరాత్రాది వైష్ణవాగమోక్తాం దీక్షాం ప్రాప్తో వైష్ణవః । పాంచరాత్రాద్యాగమోక్త దీక్షాం ప్రాప్య మహావైష్ణవః, ఇతి స్మృతేః ॥ స్కాందపురాణేపి ॥ పరమాపదమాపన్నో హర్షే వా సముపస్థితే । నైకాదశీం త్యజేద్యస్తు యస్య దీక్షాస్తి వైష్ణవీ ॥ సమాత్మా సర్వజీవానాం నిజాచారాదవిప్లుతః । విష్ణ్వర్పితాఖిలాచారః స హి వైష్ణవ ఉచ్యతే, ఇతి ॥

శ్రీ వైష్ణవైకాదశీ నిర్ణయః.

ఉక్తలక్షణం వైష్ణవంప్రతి తిథివేధో నిరూప్యతే । స చ [illegible] ద్వివిధా, అరుణోదయ వేధవతీ శుద్ధా చేతి । తత్ర వేధవతీ వైష్ణవైస్త్యాజ్యా ॥ 'తద్విద్ధైకాదశీవ్రతమ్, ఇత్యాదివచనాత్, తత్ర అరుణోదయవేధస్య పరిమాణం [illegible] సిద్ధం ॥ కణ్వవచనం చాత్ర ప్రాగ్వదనుసంధేయం ॥ యా తు వేధరహితా అరుణోదయమారభ్య ప్రవృత్తా శుద్ధైకాదశీ సా ద్వివిధా ॥ అధికా న్యూనా చేతి ॥ అధిక్యం చతుర్విధమ్ ॥ [illegible]

ద్వాదశ్యాధిక్యం, ఉభయాధిక్యం, ఉభయానాధిక్యం చేతి ॥ తత్ర
సర్వసమాప్తిమసమేషు శుద్ధానన్యమనోభయామారభ్య ప్రవృత్తాం ప
రిత్యజ్యాపరేద్యురుపవాసః కర్తవ్యః । తత్రైకాదశ్యాధిక్యే స్మృత్యం
తరం ॥ ఏకాదశీయదా పూర్ణా పరతః పునరేవసా ॥ పుణ్యం క్రతుశ
తసాహస్రం త్రయోదశ్యాంతు పారణమ్, ఇతి ॥

నారదః ॥ సంపూర్ణైకాదశీయత్ర ద్వాదశ్యాంవృద్ధిగామినీ ।
ద్వాదశ్యాం లంఘనం కార్యం త్రయోదశ్యాంతు పారణమ్, ఇతి ॥
ద్వాదశ్యాధిక్యే తు వ్యాస ఆహ ॥ ఏకాదశీయదాలుప్తా పరతో ద్వాదశీ
భవేత్ । ఉపోష్యా ద్వాదశీ తత్ర యదీచ్ఛేత్పరమాంగతిమ్, ఇతి ॥
స్మృత్యంతరేపి ॥ ఏకాదశీతు సంపూర్ణా ద్వాదశీవృద్ధిగామినీ । పం
[illegible] క్తా కోటియజ్ఞఫలప్రదా ॥ వంజుళాం ద్వాదశీం
[illegible] । సప్తజన్మార్జితం పుణ్యం తత్
క్షణాదేవ నశ్యతి, ఇతి ॥ ఉభయాధిక్యేతు నారదఆహ ॥ సంపూ
ర్ణైకాదశీయత్ర ప్రభాతే పునరేవసా । సర్వైరేవోత్తరా కార్యా
పరతో ద్వాదశీయది, ఇతి ॥ గురురపి ॥ సంపూర్ణైకాదశీయత్ర
ప్రభాతే పునరేవసా । తత్రోపోష్యా ద్వితీయాతు పరతో ద్వాదశీయ
ది, ఇతి ॥ ఉభయానాధిక్యరహితాయాం తు శుద్ధాయాం నకోపి సందేహః ॥

ఇతి వైష్ణవదీక్షాయుక్తానా మేకాదశీనిర్ణయః.

—॥ ఆగమోక్తదీక్షారహితానాం స్మార్తానా మేకాదశీ నిర్ణయః ॥—

అథశ్రౌతస్మార్త వ్యవస్థితానా మాగమోక్త దీక్షారహితానా మే
కాదశీ నిర్ణయతే । అరుణోదయవేధస్య వైష్ణవవిషయత్వే వ్యవస్థి
తేసత్యుదయవేధః స్మార్తవిషయత్వేన పరిశిష్యతే ॥ అతఏవ స్మర్య
తే ॥ అతివేధో మహావేధో యోవేధ స్థితిమ స్మృతాః । సర్వేష్వపి
హి జ్ఞేయః వేధ సూర్యోదయే ఘటీ, ఇతి ॥ వేధాదీనాంస్వరూప

ముక్తం బ్రహ్మకైవర్తే: చతస్రో ఘటికాః ప్రాతరుదయో [illegible]
చతుష్టయవిభాగో ఽత్ర వేధాదీనాం కీలాదితః । అరుణోదయ [illegible]
[illegible] ఘటికాత్రయమ్ ॥ [illegible] ద్విఘటి [illegible]
నాద్రివేః । మహావేధో ఽపి తత్రైవ దృశ్యతే రో [illegible] ॥ [illegible]
స్తత్ర విహితో యోగః సూర్యోదయోబుద్ధైః, ఇతి ॥ అరుణోదయ [illegible]
ఘటికార్ధే దశమీసద్భావో వేధః ॥ ద్విఘటికా [illegible] ॥ [illegible]
దయాత్పూర్వం స్మృతస్సర్వ అరుణోదయకాల [illegible] । [illegible]
ర్యోదయకాలే దశమీ సద్భావో యోగః, [illegible] ॥
[illegible] మహావేధ యోగాత్ [illegible] ॥
దశమీశేషసంయుక్తో యదిస్యాదరుణోదయః । [illegible]
వనతద్ధినైకాదశీవ్రతమ్, ఇతి వచనేనారుణోదయ [illegible]
షయత్వే నిశ్చితేసతి పారిశేష్యాత్సర్వస్య వేధా [illegible]
చ్చ సూర్యోదయవేధః స్మార్తవిషయాణ్యతి [illegible] । [illegible]
ర్యోదయవేధ మపేక్ష్యైకాదశీద్వ [illegible] ॥ [illegible] ॥
తత్రశుద్ధావృద్ధిహా [illegible] । [illegible]
నా చేతి ॥ ఏవం విద్ధాపి [illegible] । [illegible]
తి । తత్రశుద్ధాప్రకారేషు త్రిషు విద్ధాప్రకారేషు [illegible]
కాదశీ వృద్ధిసామ్యోన [illegible]
ద్వాదశ్యధికా, శుద్ధా [illegible]
నా, శుద్ధసమా ద్వాదశ్యధికా, శుద్ధసమా [illegible]
ద్వాదశీహీనా, శుద్ధహీనా ద్వాదశ్యధికా, [illegible]
శుద్ధహీనా ద్వాదశీహీనా । విద్ధా [illegible]
ద్వాదశీసమా, విద్ధాధికా ద్వాదశీహీనా, [illegible]
విద్ధసమా ద్వాదశీసమా, విద్ధసమా ద్వాదశీహీనా, [illegible]
దశ్యధికా, విద్ధహీనా ద్వాదశీసమా, విద్ధహీనా [illegible] ॥

ఏవమష్టాదశభేదభిన్నైకాదశీ । తదుక్తం బ్రహ్మసిద్ధాంతే ॥ శుద్ధావి
ద్ధా దశమ్యాధిక్యవిడపిచతతో ద్వైవిధమేకాదశీయం ప్రత్యేకంచ త్రిధా
సాప్యనంపి ఏవమతో న్యూనతాధిక్యయోగాత్ । పక్షాః ప్రత్యేకభిన్నాః
పునరపి వదమీ ద్వాదశీ న్యూనతాద్యైః సంబంధాదేవ మష్టాదశభిలు
మిళితాః కల్పనాస్సంభవంతి, ఇతి ॥ అష్టాదశభేద ప్రతిపాదనపూర్వ
కం యథాశ్రీమమవాన నిశ్చయమాహ కాలాదర్శకారః ॥ శుద్ధా
విద్ధాశ్చద్విధాప్యుప శ్రేష్ఠాః పునరపి త్రిధా ॥ తత్రైకైకా ద్వాదశీస్థవృద్ధి
సంమ్యాపనతానుత్తైః ॥ అహోన్యుపోష్యాపరోర్ధ్వేద్వే పూర్వా పరా
ఉపస్థితే । గృహి యతిన్యాయ ఉత్తరాసు షట్సుపూర్వైవసమ్మతా ॥ తి
స్పృష్వాన్యాసు విద్ధైవ తథా పూర్వేష్వతు వ్యవస్థితే । అవిద్ధైవతు శేషా
సు శృతీయాసు వ్యవస్థితా, ఇతి ॥ అహోన్యుపోష్యాపరేతి, ద్వాదశ్యధికా
శుద్ధాధికైకాదశీ గైహస్థ్యోపోష్యా ॥ తదాహ నారదః ॥ సంపూర్ణై
కాదశీయత్ర ప్రభాతే పునరేవసా । తత్రోపోష్యా ద్వితీయాతు పుత్ర
పౌత్రవివర్ధనీ, ఇతి ॥ గారుడపురాణే ॥ సంపూర్ణైకాదశీయత్ర
ప్రభాతే పునరేవసా । తత్రోపోష్యా పరాపుణ్యా పరతో ద్వాదశీయ
ది, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ సంపూర్ణైకాదశీయత్ర ప్రభాతే పునరే
వసా । నైష్ఠికీచేత్త్రయోదశ్యాం ఘటికైకాపిదృశ్యతే ॥ గృహస్థా
పిపరాంకుర్యాత్ పూర్వాం నోపవసేత్సదా । పూర్ణైప్యేకాద
శ్యాద్యా వర్ధతే ద్విదినంయది, ఇతి । వైష్ణవీ ద్వాదశీ । వారా
హే పి ॥ ఏకాదశీవినష్టాచేత్ ద్వాదశీపరతః స్థితా । ఉపోష్యా
ద్వాదశీ తత్ర యదీచ్ఛేత్పరమంపదమ్, ఇతి ॥ ఊర్ధ్వేద్వే ఏకాద
శ్యౌ ద్వాదశీసామ్యయుక్తా శుద్ధాధికా ద్వాదశీహానియుక్తా శుద్ధా
ధికేతి ద్వే ఏకాదశ్యౌ పౌర్వాపర్యాత్ పూర్వాగృహస్థానాం ప
రాయతీనామితి వ్యవస్థితే ॥ తదాహ ॥ సంపూర్ణైకాదశీయత్ర
ప్రభాతే పునరేవసా । ఉత్తరాంతుయతిః కుర్యాత్ పూర్వాముపవ

సేద్గృహీ, ఇతి ॥ స్కాందేపి ॥ ప్రథమేహని సంపూర్ణా వ్యాప్యా
హోరాత్రసంయుతా ॥ ద్వాదశ్యాం చ తథా కించిత్ దృశ్యేత పునరేవ హి ॥
పూర్వా కార్యా గృహస్థైస్తు యతిభిశ్చోత్తరా విభో, ఇతి ॥ స్మృ
త్యంతరే ॥ పునః ప్రభాతసమయే ఘటికైకా యదా భవేత్ । తత్రోప
వాసో విహితశ్చతుర్థాశ్రమవాసినాం ॥ విధవాయాశ్చ తత్రైవ పర
తో ద్వాదశీ న చేత్, ఇతి । గారుడపురాణేపి ॥ పునః ప్రభాతసమ
యే ఘటికైకా యదా భవేత్ । తత్రోపవాసో విహితో వనస్థస్య
యతేస్తథా ॥ విధవాయాశ్చ తత్రైవ పరతో ద్వాదశీ న చేత్ । పు
ణ్యం క్రతుశతస్యోక్తం త్రయోదశ్యాం తు పారణే, ఇతి ॥ [illegible]
జ్ఞేయః ॥ సంపూర్ణైకాదశీ యత్ర ప్రభాతే పునరేవ సా । పూర్వా
ముపవసేత్కామీ నిష్కామస్తూత్తరాం సదా, ఇతి ॥ [illegible]
గృహస్థాదిలక్షణం ॥ నిష్కామపదం గౌణ్యవలక్షణం ॥ [illegible]
హస్థస్యాపి నిష్కామత్వేన త్తరాతిథిరుపోష్యేత్యభిప్రాయః ॥ [illegible]
విష్ణురహస్యే ॥ నిష్కామస్తు గృహీ కుర్యాత్ [illegible]
సకామస్తు సదా పూర్వాం [illegible]
త్యంతరవచనం ॥ సంపూర్ణైకాదశీ యత్ర ప్రభాతే పునరేవ సా । లు
ప్యతే ద్వాదశీ తస్మిన్నుపవాసః కథం భవేత్ ॥ ఉపోష్యే [illegible]
విష్ణుప్రీణనతత్పరైః, ఇతి తత్ గృహియత్యోర్ [illegible]
ర్వాపర్యంత దభిప్రాయేణ । అతఏవోక్తం [illegible]
మాతృవృద్ధౌ గృహియత్యోర్వ్యవస్థితః ॥ ఉపోష్యా గృహి [illegible]
యతిభిస్తూత్తరాతిథిః, ఇతి । ఉత్తరాసు షట్సు [illegible]
ధిక్యయుక్తా శుద్ధసమా, ద్వాదశీసామ్యయుక్తా శుద్ధసమా, ద్వాదశీ
హానియుక్తా శుద్ధసమా, ద్వాదశ్యాధిక్యయుక్తా శుద్ధహీనా, ద్వాదశీ
సామ్యయుక్తా శుద్ధహీనా. ద్వాదశీహానియుక్తా శుద్ధహీనేతి షడ్వే
కాదశీషు పూర్వైవోపోష్యా ॥ తదుక్తం స్కాందే ॥ శుద్ధాధికః

సమాహీనాసమాక్షీణాధికోత్తరా । ఏకాదశీముపవసేన్న శుద్ధాం వైష్ణవీం సదా, ఇతి ॥ యత్తు స్మృత్యంతరేభిహితం । శుద్ధాప్యేకాదశీ త్యాజ్యా పరతో ద్వాదశీ యది, ఇతి ॥ యదపి వచనాంతరం। ద్వాదశీ తు త్రయోదశ్యాం కలామాత్రాపి దృశ్యతే । ద్వాదశద్వాదశీర్హంతి పూర్వస్యాం పారణం కృతమ్, ఇతి ॥ యదపి స్కాందపురాణవచనం ॥ ఏకాదశీ భవేత్పూర్ణా పరతో ద్వాదశీ యది । తదా హ్యేకాదశీం త్యక్త్వా ద్వాదశీం సముపోషయేత్, ఇతి ॥ యదపి కాలికాపురాణవచనం । ఏకాదశీ యదా పూర్ణా పరతో ద్వాదశీ భవేత్ ॥ ఉపోష్యా ద్వాదశీ తత్ర తిథివృద్ధిః ప్రశస్యతే, ఇతి । యదపి స్మృత్యంతరవచనం ॥ ఏకాదశీ తు సంపూర్ణా ద్వాదశీ వృద్ధిగామినీ । వంజులీ నామ సా ప్రోక్తా కోటియజ్ఞఫలప్రదా ॥ వంజులీం ద్వాదశీం త్యక్త్వా యః కుర్యాత్పూర్వవాసరే ॥ సప్తజన్మార్జితం పుణ్యం తత్క్షణాదేవ నశ్యతి, ఇతి । ఏవమాదీని ద్వాదశీమాత్ర వృద్ధౌ పరదినోపవాస విధాయీని వచనాని వైష్ణవవిషయాణి, స్మార్తానామపి విద్ధైకాదశీవిషయాణి । తథా చ స్మర్యతే ॥ అదిత్యోదయమారభ్య భవేదేకాదశీ తిథిః ॥ పరేహ్ని ద్వాదశీ పూర్ణా త్రయోదశ్యాం చ వర్తతే । ఉపోష్యా ద్వాదశీ తత్ర వైష్ణవైర్మోక్షకాంక్షిభిః, ఇతి ॥ వ్యాసః ॥ ఏకాదశీ యదా లుప్తా పరతో ద్వాదశీ భవేత్ । ఉపోష్యా ద్వాదశీ తత్ర యదీచ్ఛేత్పరమాం గతిమ్, ఇతి ॥ లుప్తా, అదౌదశమీమిశ్రితత్వాత్పరతో వృద్ధ్యభావాత్క్షయంగతేతి యావత్ ॥ ఉక్తం చ కాలనిర్ణయే ॥ ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ తు శుద్ధావిద్ధేవ్యవస్థితే । శుద్ధాపూర్వోత్తరావిద్ధా స్మార్తైర్నిర్ణయ ఈదృశః, ఇతి ॥ అవిద్ధైవ తు శేషాసు, విద్ధాధికా ద్వాదశ్యధికా, విద్ధాధికా ద్వాదశీసమా, విద్ధసమా ద్వాదశ్యధికా, ఇతి పక్షత్రయేపి పరదిన ఏవోపవాసః । తథా చ భవిష్యత్పురాణే ॥ ఏకాదశీం దశాయుక్తాం వర్జయామావేపివ

జయేత్ । క్షయమార్గస్థితే సోమే దర్వితదశమీయుతామ్, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ఏకాదశీయదాలుప్తా పరతో ద్వాదశీ భవేత్ । ఉపోష్యా ద్వాదశీ తత్ర యదీచ్ఛేత్పరమాం గతిం ॥ కలార్ధేనాపి విద్ధా స్యాద్దశమ్యైకాదశీయదా । తదా హ్యేకాదశీం త్యక్త్వా ద్వాదశీం సముపోషయేత్, ఇతి ॥ పక్షత్రయేపి పూర్వోపవాసం నిషేధతి నారదః ॥ నోపోష్యా దశమీవిద్ధా సర్వదైవైకాదశీతిథిః । తాముపోష్య నరో జహ్యాత్పుణ్యం వర్షశతోద్భవమ్, ఇతి ॥ తథా ॥ దశమీశేషసంయుక్తా గాంధార్యా సముపోషితా । తస్యాః పుత్రశతం నష్టం తస్మాత్తాం పరివర్జయేత్, ఇతి । ఏవమన్యాన్యపి విద్ధానిషేధ పరాణ్యత్రైవ విషయే యోజనీయాని । తృతీయాతు వ్యవస్థితా, విద్ధాధికా ద్వాదశీహీనేతి పక్షే పూర్వవత్ గృహియత్యోర్వ్యవస్థాద్రష్టవ్యా ॥ తదాహ ప్రచేతాః ॥ ఏకాదశీ విద్ధా చేత్ శుక్లేకృష్ణే విశేషతః ఉత్తరాం తు యతిః కుర్యాత్పూర్వాముపవసేద్గృహీ, ఇతి ॥ నచైతచ్ఛుద్ధాధిక్యే చరితార్థమితి శంకనీయం, బాధకాభావేన విద్ధాధిక్యేపి ప్రవృత్తిర్నివారయితుమశక్యత్వాత్ । త్రిష్వప్యేతాసు విద్ధావత్పూర్వోక్తవ్యవస్థితిః । విద్ధసమాద్వాదశీసమా విద్ధసమాద్వాదశీహీనా విద్ధహీనాద్వాదశ్యధికా విద్ధహీనాద్వాదశీసమా విద్ధహీనాద్వాదశీహీనేతి పంచసుపక్షేషు విద్ధైకాదశ్యేవోపోష్యా ॥ తథాచ స్మృత్యంతరే ॥ ఏకాదశీ న లభ్యేత సకలా ద్వాదశీ భవేత్ । ఉపోష్యా దశమీవిద్ధా ఋషిరుద్దాలకోబ్రవీత్, ఇతి ॥ ఋష్యశృంగః ॥ సర్వత్రైకాదశీ కార్యా దశమీమిశ్రితా నరైః । ప్రాతర్భవతు వా మా వా తస్యాం నిత్యముపోషణమ్, ఇతి ॥ తథా ॥ త్రయోదశ్యాం న లభ్యేత ద్వాదశీ యది కించన । ఉపోష్యైకాదశీ తత్ర దశమీమిశ్రితాప్యపి, ఇతి ॥ విష్ణురహస్యే ॥ ఏకాదశీ భవేత్ క్వచిత్ దశమ్యా దూషితాతిథిః ॥ వృద్ధిపక్షే భవేద్దోషః క్షయపక్షే తు పుణ్యదా, ఇతి ॥

విద్ధే_కాదశ్యాఃక్షయేసతిపూర్వైవోపోష్యేత్యర్థః ॥ అత్రపక్ష పంచకేపరదినోపవాసే సతి త్రయోదశ్యాం పారణం ప్రసజ్యేత్, త చ్చనిషిద్ధం ॥ తథాచభవిష్యత్పురాణే ॥ పారణంతుత్రయోదశ్యాం యఃకరోతినృపోత్తమ । ద్వాదశద్వాదశీర్హంతి నాత్రకార్యావి చారణా, ఇతి ॥ ఋష్యశృంగః ॥ పారణాయనలభ్యేత ద్వాదశీయ దికత్రచిత్ । తదానీందశమీవిద్ధా ప్యుపోష్యైకాదశీతిథిః, ఇతి ॥ విష్ణురహస్యేపి ॥ ద్వాదశీతిథింలంఘ్యపి యదినస్యాత్పరేహని । దశ మీమిశ్రితాకార్యా నదోషోస్తీతివేధసః, ఇతి ॥ వచనమితిశేషః ॥ యద్యప్యత్ర విద్ధసమా ద్వాదశీసమా విద్ధసమాద్వాదశీహీనేతి పక్ష ద్వయేపి పౌర్వాపర్యేణగృహియత్యోర్వ్యవస్థాప్రతిపాదితా। "త త్పూర్వైతువ్యవస్థితే" ఇతి॥ తథాపి తత్రప్రమాణాభావా దస్మాభిస్సా నాదృతా। సర్వమేతత్సంగృహ్యదర్శయతికాలనిర్ణయకారః। శుద్ధా విద్ధయోరుభయోరప్యేష నిర్ణయసంగ్రహః । ఏకాదశీద్వాదశ్యోరు భయోరపి వృద్ధావపరేద్యురుపవాసః, ద్వయోరప్యవృద్ధౌ పూర్వే ద్యుః, ఏకాదశీమాత్రవృద్ధౌ గృహియత్యోర్వ్యవస్థా, పూర్వేద్యుశ్చ గృహస్థః అపరేద్యుర్యతిః॥ ద్వాదశీమాత్రవృద్ధౌ శుద్ధాయాం సర్వే షాం పూర్వేద్యుః, విద్ధాయామపరేద్యుః, ఇతి ॥ దినత్రయవిషయాణి కానిచిద్వచనాన్యుపలభ్యంతే । తదాహనారదః ॥ యదిదైవాత్తుసంసి ద్ధ్యేదేకాదశ్యాం దినత్రయం । తత్రక్రతుశతంపుణ్యం ద్వాదశీపార ణంభవేత్, ఇతి ॥ కూర్మపురాణే ॥ ద్విస్పృగేకాదశీయత్ర తత్ర సన్నిహితోహరిః । తామేవోపవసేత్కామ కామోవిష్ణుతత్ప రః, ఇతి ॥ అహోరాత్రద్వయంతరయోర్దశమీ ద్వాదశ్యోర్మధ్యే ఏకాదశీత్వే నాహోరాత్రదినత్రయం యదాప్నోతి తదాపరతోద్వాదశీవృద్ధిరవృద్ధి శ్చేత్యుభయం సంభవతి, తత్రయద్యవృద్ధిః తదాయథోక్తం దినత్ర యముపోష్యం । తదుక్తం పురాణాంతరే ॥ దినత్రయమృతేదేవి నో

పౌష్యా దశమీయుతా । నైవోపోష్యా యదా పుణ్యా పరతశ్చేత్త్రయోదశీ, ఇతి ॥ ద్వాదశీవృద్ధౌ ॥ ఏకాదశీ యదా లుప్తేత్యనేన వ్యాసవచనేనాపరేద్యురుపవాసః కర్తవ్యః । యదా త్వాద్యంతయోరేకాదశీత్రయోదశ్యోర్వ్యాప్త్యా ద్వాదశ్యా తాదృశం దినత్రయం తదా గృహస్థానాం పూర్వదినే ఉపవాసః, పరదినే నిషేధాత్ । తథా చ కూర్మపురాణే ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ చ రాత్రిశేషే త్రయోదశీ । ఉపవాసం న కుర్వీత పుత్రపౌత్రసమన్వితః, ఇతి ॥ పద్మపురాణేఽపి ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ చ రాత్రిశేషే త్రయోదశీ । త్రిస్పృక్ సదహోరాత్రం నోపోష్యం తు సుతార్థిభిరితి ॥ పుత్రపౌత్రసమన్వితః సుతార్థిభిరితి విశేషణాద్యతీనాం మాత్రవిషయో పరదిన ఏవోపవాసః । ఏతదేవాభిప్రేత్యోక్తం పద్మే ॥ ఏకాదశీ ద్వాదశీ చ రాత్రిశేషే త్రయోదశీ । త్రిస్పృశీ నామ సా ప్రోక్తా బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి, ఇతి ॥ కౌర్మేఽపి ॥ దివసస్పృగేకాదశీ యత్ర తత్ర సన్నిహితో హరిః । పుణ్యం క్రతుశతస్యోక్తం త్రయోదశ్యాం తు పారణమితి ॥ వైష్ణవానామపి పరదిన ఏవోపవాసః । నైవోపోష్యా వైష్ణవేనేతి పూర్వదినోపవాసస్య నిషిద్ధత్వాత్ ॥ యత్తు స్మర్యతే ॥ ఆదిత్యేఽహ్ని సంక్రాంతౌ వ్యతీపాతే దినక్షయే ॥ పారణం చోపవాసం చ న కుర్యాత్పుత్రవాన్ గృహీ, ఇతి ॥ యదపి మత్స్యవచనం ॥ దినక్షయే తు సంక్రాంత్యాం గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః । ఉపవాసం న కుర్వీత పుత్రపౌత్రసమన్వితః ॥ ద్వాతిథ్యం త్వేకవారే యస్మిన్ స స్యాద్దినక్షయః, ఇతి ॥ అత్ర దినక్షయాదిమాత్రోపవాసనిషేధో దినక్షయాదినిమిత్తకః, నైకాదశీనిమిత్తకః ॥ తదుక్తం కాలాదర్శే ॥ సంక్రాంత్యాది నిషేధాశ్చ సంక్రాంత్యాదినిమిత్తకం । ఉపవాసం నిషేధంతి న హ్యైకాదశీవ్రతమ్, ఇతి ॥ కాత్యాయనః ॥ తత్ప్రయుక్తోపవాసస్య నిషేధో య ఉదాహృతః । ప్రయుక్త్యంతరయుక్తస్య న విధిర్న నిషేధనమ్, ఇతి । జైమినిరపి ॥ తన్నిమి

త్రోపవాసస్య నిషేధోయముదాహృతః । నానుషంగకృతో గ్రా
హ్యః యదా నిత్యముపోషణమ్, ఇతి ॥ అయమర్థః, ఏకాదశ్యుప
వాసస్య నిత్యత్వాత్ సంక్రాంత్యాద్యుపవాసస్య కామ్యత్వాత్ కా
మ్యోపవాసస్య నిషేధేన నిత్యోపవాసనిషేధో న సిధ్యతీతి । కామ్యో
పవాసశ్చ వసిష్ఠేనోక్తః । ఏకస్మి (న్నుపవసేదహ్ని) నోపవసేత్త్వ
హ్ని) తిథీనాం త్రితయం యదా ॥ తదాదినక్షయః ప్రోక్తః తత్ర సా
హస్రికం ఫలమ్ । అయనద్వితయే చైవ సంక్రాంతిశ్చ విశేషతః ॥ ఏ
తేషు కేషుచిత్ స్థిత్వా తు మానవారస్తథైవ చ । అత్ర స్నానం జపో హోమః
దేవతానాం చ పూజనం ॥ ఉపవాసస్తథా దాన మేకైకం పావనం స్మృ
తమ్, ఇతి ॥ పితామహోపి దినక్షయే ఏకాదశ్యుపవాసం నిషేధతి । ఏ
కాదశ్యాం దినక్షయే ఉపవాసం కరోతి యః ॥ తస్య పుత్రా వినశ్యం
తి ... ఉపోష్య యథా, ఇతి ॥ ఉదితవిషయే వ్యవస్థా దర్శితా
... । ఉపవాసే నిషిద్ధే తు భక్ష్యం కించిత్ప్రకల్పయేత్ ॥ న
దుష్యత్యుపవాసేన ఉపవాసఫలం లభేత్ । నక్తం హవిష్యాన్నమనో
దనం వా ఫలం తిలాః క్షీరమథాంబు వాజ్యం ॥ యత్పంచగవ్యం యది వా
పి వాయుః ప్రశస్తముత్తరముత్తరం చ, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥
అష్టైతాన్యవ్రతఘ్నాని ఆపో మూలం ఫలం పయః । హవిర్బ్రాహ్మ
ణకామ్యా చ గురోర్వచనమౌషధమ్, ఇతి ॥ ఏవంచ సత్యేకాదశ్యాం
సంక్రాంత్యుపవాసే నిషిద్ధే భక్ష్యం ప్రకల్పనీయం । తత్రోపవాసం
నిషేధతి కాత్యాయనః ॥ ఏకాదశీషు కృష్ణాసు రవిసంక్రమణే తథా ।
చంద్రసూర్యోపరాగే చ న కుర్యాత్ పుత్రవాన్ గృహీ, ఇతి ॥ గౌతమః ॥
అయనే విషువే చైవ సంక్రాంత్యాం మాసి త్రైకాదశీషు చ । వ్యతీపాతే కృతే శ్రాద్ధే
పుత్రీ నోపవసేద్గృహీ, ఇతి ॥ పాద్మేపి ॥ సంక్రాంత్యాముపవాసేన
పా... యస్య తిష్ఠతి । ఏకాదశ్యాం చ కృష్ణాయాం జ్యేష్ఠపుత్రో వినశ్య
తి ఇతి ॥ ... సంక్రాంతౌ ఏకాదశ్యసితే రవౌ ॥

ఉపవాసంనకుర్వీత మదీచ్ఛేత్సంతతింధ్రువామ్, ఇతి ॥ యత్తుకూర్మ
పురాణవచనం ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి ॥
యదపివిష్ణుధర్మోత్తరవచనం ॥ సబ్రహ్మహాసగోఘ్నశ్చ స్తేయీచ
గురుతల్పగః । ఏకాదశ్యాంతుయోభుంక్తే పక్షయోరుభయోరపి,
ఇతి ॥ యత్తువచనం ॥ యథోత్తరేదక్షిణేచ అయనేచైవకీర్తితమ్ ।
తుల్యంపుణ్యమవాప్నోతి ద్వాదశ్యోరుభయోరపి । సాయంప్రాత
ర్యథాసంధ్యే సాయంప్రాతర్యథాహుతీ । తథాసితాసితేపుణ్యే ద్వా
దశ్యౌధర్మతః సమే, ఇతి ॥ యానిచాన్యాన్యేతాదృశాని శుక్లకృష్ణై
కాదశ్యుపవాస ప్రతిపాదకానితాని సర్వాణివానప్రస్థ యతివిధవా
విషయాణి ॥ తదుక్తం కాలాదర్శే ॥ ఉపోష్యైకాదశీకృష్ణా శుక్లా
వదితివాదినః । విధవావనస్థాది విషయత్వేనసార్థకాః, ఇతి ॥ కౌ
ర్మేపి ॥ ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపి । వనస్థయతి
ధర్మోయం శుక్లామేవసదాగృహీ, ఇతి ॥ స్కాందేపి ॥ ఏకా
దశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపి । వానప్రస్థోయతిశ్చైవ శు
క్లామేవసదాగృహీ, ఇతి । నైమిత్తికకామ్యోపవాసౌకృష్ణాయా
మపికర్తవ్యౌ । తత్రనైమిత్తికః స్మృత్యంతరేభిధీయతే । శయనీబో
ధనీమధ్యే యాకృష్ణైకాదశీభవేత్ । సైవోపోష్యాగృహస్థేన నా
న్యాకృష్ణాకదాచన, ఇతి । కామ్యోపవాసస్తు మత్స్యపురాణేదర్శి
తః ॥ ఏకాదశ్యాంతుకృష్ణాయా ముపోష్యవిధివన్నరః । పుత్రాన్నా
యుస్సమృద్ధించ సాయుజ్యంచసమృచ్ఛతి, ఇతి ॥ స్కాందపురాణే
పి ॥ పితౄణాంగతిమన్విచ్ఛన్ కృష్ణాయాంసముపోషయేత్, ఇతి ।
సనత్కుమారోపి ॥ ధనవాంఛాసంయుక్తా కృష్ణాసంక్రాంతిసంయు
తా । ఏకాదశీసదోపోష్యా సర్వసంపత్కరీతిథిః, ఇతి ॥

—శ్రవణద్వాదశీ.—

యదాద్వాదశ్యాం శ్రవణనక్షత్రం భవేత్తదా శుద్ధైకాదశీమ

పి పరిత్యజ్య ద్వాదశ్యా మేవోపవసేత్ ॥ తథాచ నారదః ॥ శుక్లా వా యదివా కృష్ణా ద్వాదశీశ్రవణాన్వితా । తయో రేవోపవాసశ్చ త్రయోదశ్యాంతు పారణం ॥ ఏకాదశ్యాంతు విద్ధాయాం ద్వాదశ్యాం శ్రవణం యది । ఉపోష్యా ద్వాదశీ పుణ్యా సర్వపాపక్షయావహా, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ఏకాదశీం పరిత్యజ్య ద్వాదశీం సముపోషయేత్ । పూర్వోపవాసజం పుణ్యం సర్వం ప్రాప్నోత్యసంశయమ్, ఇతి ॥ శక్త స్తూపవాసద్వయం కుర్యాత్ । ఏకాదశీముపోష్యైవ ద్వాదశీం సముపోషయేత్ ॥ తత్ర విధ్యుపవాసస్యాదుభయోర్దేవతా హరిః, ఇతి స్మరణాత్ । అత్ర నైమిత్తికత్వాత్ పూర్వోపవాసస్య పారణం నాస్తీత్యుక్తం భవతి ॥ విద్ధాయామపి ద్వాదశ్యాం ఫలాధిక్యముక్తం స్మృత్యంతరే ॥ ద్వాదశ్యేకాదశీ యుక్తా తత్ర చ శ్రవణం యది । సా విష్ణుశృంఖలా జ్ఞేయా సాయుజ్యఫలదాయినీ, ఇతి ॥ గౌతమః ॥ ద్వాదశీం శ్రవణర్క్షేణంచ స్పృశేదేకాదశీ యది । స ఏవ వైష్ణవో యోగో విష్ణుశృంఖలసంజ్ఞకః, ఇతి ॥ ఇయంచ శ్రవణద్వాదశీ నిత్యా । ద్వాదశీం శ్రవణోపేతాం యో నోపవసతే సుధీః ॥ పంచసంవత్సరకృతం పుణ్యం తస్య వినశ్యతి, ఇత్యకరణే ప్రత్యవాయ స్మరణాత్ । యమవచనం ॥ నభస్యశుక్లద్వాదశ్యాం నక్షత్రం శ్రవణం యది । శ్రవణద్వాదశీ నామ సా ప్రోక్తా మునిపుంగవైః, ఇతి । తద్వామనజయంత్యభిప్రాయమ్ । మాసి భాద్రపదే శుక్లా ద్వాదశీ శ్రవణాన్వితా ॥ ఉపోష్యా వామనప్రీత్యై జాత స్తత్ర హరిర్విభుః, ఇతి స్మరణాత్ । శుక్లా వా యదివా కృష్ణా ద్వాదశీ శ్రవణాన్వితేతి వచనాద్యదా కదాచిదపి శ్రవణద్వాదశీ సంభవేత్తతోపవాసః కార్య ఏవ ॥ ఏతచ్చ శ్రవణద్వాదశీవ్రతం న తిథిప్రధానం ॥ యాః కాశ్చి త్తిథయః పుణ్యాః ప్రోక్తా నక్షత్రయోగతః । తాస్వేవ తద్వ్రతం కుర్యా చ్ఛ్రవణద్వాదశీం వినా, ఇతి స్మృతేః ॥ నక్షత్రప్రాధాన్యేపి ఇతరనక్షత్రోపవాసవన్నాస్తమయవ్యాపినక్షత్రం గ్రాహ్యం

యస్మిన్నస్తంగతస్సూర్యో నిశీథో యత్రచేందునా । తత్రైవోపవసేద్వృ
క్షే నక్షత్రం శ్రవణం వినేతి శ్రవణవర్జ్యాదాపాత్ । కింతు ఉదయాత్త్రిము
హూర్తస్థం నక్షత్రం వ్రతదానయోః, ఇతి వచనాదుదయాది త్రిము
హూర్తవ్యాపి శ్రవణనక్షత్రం కించిద్ద్వాదశీస్పృష్టం గ్రాహ్యం ।
త్రిముహూర్తవ్యాప్త్యభావే పూర్వేద్యురేవోపవాసః । ద్వాదశీ
యుక్తస్య శ్రవణస్య దినద్వయే త్రిముహూర్తవ్యాపిత్వేపి పూర్వదినేఉ
పవాసః । తత్ర నక్షత్రస్య పూర్ణత్వాత్ । శ్రవణద్వాదశ్యుపవాసే
త్రయోదశ్యామేవ పారణం కార్యం ॥ త్రయోదశ్యాంతు పారణమ్,
ఇత్యుక్తత్వాత్ । ఏకాదశ్యుపవాసేతు హరివాసరవర్జం ద్వాదశ్యా
మేవపారణంకార్యమ్ । చతుర్ముహూర్తం ద్వాదశ్యా మాద్యమే
కాదశీతిథౌ । అంతే చతుర్ముహూర్తం యత్సకాలో హరివాసరః ।
మహాదోషకరంచాన్నం సంప్రాప్తే హరివాసరే । నకార్యం పారణం
తత్ర విష్ణుప్రీణనతత్పరైః, ఇతి స్మృతేః । యదా త్రయోదశ్యాం ద్వా
దశ్యాః కలాద్వయం కలాత్రయం వా సంభవతి తదా ద్వాదశీకాలఏవ
పారణం కుర్యాత్ ॥ తదుక్తం నారదీయే ॥ త్రయోదశ్యాం కలా హ్యే
కా ద్వాదశ్యాస్తు కలాద్వయం । ద్వాదశద్వాదశీర్హంతి త్రయోద
శ్యాంతు పారణం, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ కలాద్వయం త్రయం వాపి
ద్వాదశీం నవ్యతిక్రమేత్ । పారణమరణే నౄణాం తిథిస్తాత్కాలికీ
స్మృతా, ఇతి । ద్వాదశీకాలేయదా పారణం తదాకస్మాత్ప్రాగేవస
ర్వాః క్రియాః కర్తవ్యాః ॥ తదుక్తం నారదీయే ॥

అల్పాయామపివిప్రేంద్ర ద్వాదశ్యామరుణోదయే । స్నానా
ర్చనక్రియాః కార్యాదాన హోమాదిసంయుతాః, ఇతి ॥ గరుడపు
రాణేపి ॥ యదాత్వల్పా ద్వాదశీస్యాదపకర్షో భవేత్తదా । ప్రాత
ర్మాధ్యాహ్నికస్యాపి తత్రస్యాదపకర్షణమ్, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥
యదా భవేదతీవాల్పా ద్వాదశీపారణాదినే । ఉషఃకాలేద్వయం కు
ర్యాత్ ప్రాతర్మాధ్యాహ్నికం చ తత్, ఇతి ॥

ఉదితహోమినోఽగ్నిహోత్రిణోఽగ్నిహోత్రహోమానంతరం పా
రణం కార్యం । విప్రతిషేధే శ్రుతిలక్షణం బలీయః, ఇతి స్మరణాత్ ॥
సపవాద్యం "అహితాగ్నిరనడ్వాంశ్చ బ్రహ్మచారిణ తేత్రయః । అ
శ్నంత ఏవ సిధ్యంతి నైషాం సిద్ధిరనశ్నతామ్" ఇత్యాపస్తంబస్మరణాత్
అహితాగ్నేరుపవాస ఏవ నాస్తీతి - బ్రహ్మచార్యాహితాగ్నిశ్చ త్యజే
న్నైవైకాదశీ వ్రతమితి స్మృతేః ఆపస్తంబవచనస్య ఏకాదశీవ్యతిరిక్త
విషయత్వావగమాత్ । "కాలయోర్భోజనమ్" ఇతి వచనమాత్రం యా
కాలద్వయభోజనం తన్నిషేధకం న వ్రతోపవాసపరత్వాచ్చ ॥

ద్వాదశీకాలే పారణే సంప్రాప్తే అద్భిః పారణం కుర్యాత్ । తథా
హ కాత్యాయనః ॥ సంకల్ప్య ద్వాదశీ భక్ష్యం పారణం తు విధాయ తతః
అద్భిస్తు పారయిత్వాథ నైత్యికానాం ప్రసంగతః, ఇతి ॥ దేవలోపి
సంకటే విషమే ప్రాప్తే ద్వాదశ్యాం పారయేత్కథం । అద్భిస్తు పార
ణం కుర్యాత్ పునర్భుక్తం న దోషకృత్, ఇతి ॥

ఏకాదశ్యుపవాసే అధికారిణం దర్శయతి కాత్యాయనః ॥ అష్ట
వర్షాధికో మర్త్యో హ్యపూర్ణాశీతివత్సరః । ఏకాదశ్యాముపవసే
త్పక్షయోరుభయోరపి, ఇతి ॥ నారదః ॥ అష్టవర్షాధికో మర్త్యో
హ్యపూర్ణాశీతిహాయనః । భుంక్తే యో మానవో మోహాదేకాదశ్యాం
స పాపకృత్, ఇతి ॥ పతివ్రతాయా ఉపవాసనిషేధమాహ విష్ణుః ॥

పత్యౌ జీవతి యా నారీ ఉపవాసవ్రతం చరేత్ । ఆయుష్యం హరతే భ
ర్తుః నరకం చాధిగచ్ఛతి ॥ మనుః ॥ నాస్తి స్త్రీణాం పృథ
గ్యజ్ఞో న వ్రతం నాప్యుపోషణమ్, ఇతి । నత్వభ్యనుజ్ఞయా పత్యుర్వ్ర
తాదిష్వధికారిణీ భవతి ॥ తథాహ కాత్యాయనః ॥ భార్యా భర్తుర్మ
తేనైవ వ్రతాదీనాచరేత్సదా, ఇతి । మార్కండేయః ॥ నారీ ఖల్వ
ననుజ్ఞాతా భర్త్రా పిత్రా సుతేన వా । నిష్ఫలం తు భవేత్తస్యా యత్కరో
తి వ్రతాదికమ్, ఇతి ॥

ఉపవాసాసమర్థస్తు ఏకభక్తాదినాచరేత్ ॥ తథాచ కాత్యాయనః ॥ ఉపవాసేత్వశక్తానా మశీతేరూర్ధ్వజీవినాం । ఏకభక్తాదికం కార్యమాహ బౌధాయనో మునిః, ఇతి ॥ మార్కండేయోపి ॥ ఏకభక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేన చ । ఉపవాసేన దానేన నద్వాదశికో భవేత్, ఇతి । స్మృత్యంతరేపి । ఏకభక్తేన నక్తేన బాలవృద్ధాతురః క్షిపేత్ । పయోమూలం ఫలం వాపి నద్వాదశికో భవేత్, ఇతి ॥ భవిష్యత్పురాణేపి ॥ ఏకాదశ్యాముపవసే న్నక్తం వాపి సమాచరేత్ ॥ అథవా విప్రముఖ్యేభ్యో దానం దద్యాత్స్వశక్తితః, ఇతి । ఏకభక్తాద్యానప్యశక్తః ప్రతినిధినా కారయేత్ ॥ తథాచ విష్ణురహస్యే ॥ అసామర్థ్యే శరీరస్య వ్రతభంగముపస్థితే । కారయేద్ధర్మపత్నీం వా పుత్రం వా వినయాన్వితమ్, ఇతి ॥ పైఠీనసిః ॥ భార్యాపత్యోర్వ్రతం కుర్యాత్ భార్యాయాశ్చ పతివ్రతమ్ । అసామర్థ్యే ద్వయోస్తాభ్యాం వ్రతభంగో న జాయతే, ఇతి ॥ స్కాందేపి ॥ పుత్రం వా వినయోపేతం పత్నీం వా భ్రాతరం తథా । ఏషామభావ ఏవాన్యం బ్రాహ్మణం వినియోజయేత్ ॥ భగినీం స్వామినం శిష్యం బ్రాహ్మణం దక్షిణాదిభిః, ఇతి ॥ కాత్యాయనః ॥ పితృమాతృస్వసృభ్రాతృ గుర్వర్థే చ విశేషతః ॥ ఉపవాసం ప్రకుర్వాణః పుణ్యం శతగుణం లభేత్ ॥ దక్షిణాం గాం ప్రదాతవ్యా శుశ్రూషాతు విధిమితా । నారీ పతిముద్దిశ్య ఏకాదశ్యాముపోషితా ॥ పుణ్యం శతగుణం ప్రాహు ... ॥ ఉపవాసఫలం తస్యాః పతిః ప్రాప్నోత్యసంశయమ్, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ పితృమాతృపతిభ్రాతృ శ్వశ్రూగురుద్విజాదీనాం । ఉద్దిశ్యోపోషితస్తు స్వయం చ ఫలభాగ్భవేత్ ॥ నారాయణముద్దిశ్య ఏకాదశ్యాముపోషణే । శతాంశం పుణ్యం ప్రాప్నోతి నాత్ర సంశయః ॥ యముద్దిశ్య కృతం సోపి సంపూర్ణం ఫలమాప్నుయాత్, ఇతి ॥ ప్రతినిధౌ కశ్చిద్విశేషః స్మర్యతే ॥ కాత్యాయనప్రతినిధ్యర్థం ...

చేతసః। కామ్యవ్రతపరశ్రేష్ఠామహాన్యేనాం కె దివ్యశ్రీతికృతింవిదుః, ఇతి॥

ఉపవాసాకరణే ప్రాయశ్చిత్తం స్మర్యతే। అర్కే పర్వద్వయే రాత్రౌ చతుర్దశ్యష్టమీదివా। ఏకాదశ్యామహోరాత్రం భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్, ఇతి॥

సూతకాద్యాపద్యుపవాసమాత్రం కార్యమ్॥ తథాహ పులస్త్యః॥ సూతకే చ నరః స్నాత్వా ప్రణమ్య మనసా హరిమ్। ఏకాదశ్యాం న భుంజీత వ్రతమేతన్న లుప్యతే॥ మృతకేఽపి న భుంజీత ఏకాదశ్యాం సదా నరః। ఏకాదశ్యాం న భుంజీత నారీ దృష్టే రజస్యపి, ఇతి॥

కామ్యేఽపి దానార్చనరహితముపవాసమాత్రం కార్యమ్। తదుక్తం కూర్మపురాణే॥ కామ్యోపవాసే ప్రక్రాంతే త్వంతరా మృతసూతకే। తత్ర కామ్యవ్రతం కుర్యాద్దానార్చనవివర్జితమ్॥

సూతకాంతే నరః స్నాత్వా పూజయిత్వా జనార్దనమ్। దానం దత్త్వా విధానేన వ్రతస్య ఫలమశ్నుతే॥ సంప్రవృత్తేఽపి రజసి న త్యాజ్యం ద్వాదశీవ్రతమ్। పంచమేఽహని శుద్ధా స్యాత్ దైవే పిత్ర్యే చ కర్మణి, ఇతి॥

ఏకాదశ్యాం సాంవత్సరికే పితృశ్రాద్ధే ప్రాప్తే శ్రాద్ధం కృత్వా పితృసేవితశేషం సమాఘ్రాణమాత్రం కుర్యాత్॥ తథాహ కాత్యాయనః॥ ఉపవాసే యదా నిత్యం శ్రాద్ధం నైమిత్తికం భవేత్। ఉపవాసం తదా కుర్యాదాఘ్రాయ పితృసేవితమ్, ఇతి॥ నను, 'భుంజీతైకాదశ్యాం? తిథౌ శ్రాద్ధే పితృసేవితశేషకమ్? గృహీ। శ్రాద్ధం కృత్వా ... సమ[illegible] త్వ్యర్థః చోదనా॥ దివా హవిష్యం నక్తం వా ... స్త్రీ [illegible] ఇత్యాదినా నక్తాదికోఽనుకల్పో విహితః, అష్టాశీతిం ... జనకార్గ్ణసిద్ధే। తన్నిషేధో ... విధానాత్ ॥ అనుకల్పమపి ... నైకస్మిన్ భుంజీత। అనుకల్పం ... ఏకాదశ్యాం [illegible] ఏకాదశ్యాం గృ

[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] ॥

[illegible] క్రమః

అథేదానీం [illegible] స్నానక్రమః । [illegible] మణ్డపమధ్యే మేక
[illegible] । [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible] ॥
[illegible] । [illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] ॥
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible] । [illegible] ఇతి ॥
[illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible]

...ప్రకృతిం ... స్తత్రైకాదశ్యాం తు ... ॥ ఏవం సంపూజ్య విధివద్రాత్రౌ కృత్వా జాగరణమ్ । ... స్తత్రైకాదశ్యుపోషణమ్, ఇతి ॥

ద్వాదశ్యాం కర్తవ్యమాహ కాత్యాయనః । ప్రాతఃస్నాత్వా హరిం పూజ్య ఉపవాసం సమర్పయేత్ । అజ్ఞానతిమిరాన్ధస్య వ్రతేనానేన కేశవ । ప్రసీద సుముఖో నాథ జ్ఞానదృష్టిప్రదో భవ । మన్త్రం జపిత్వా హరయే నివేద్యోపోషణం వ్రతీ । ద్వాదశ్యాం పారణం కుర్యాద్వర్జయిత్వా నిశాం ప్రాతికీమ్, ఇతి ॥ బృహస్పతిః ॥ సాయమాద్యం తదుపాన్తాభ్యాం స్వాయంప్రాతస్తు మధ్యమే । ఉపవాసఫలం ప్రేప్సుర్జహ్యాద్భుక్తచతుష్టయమ్, ఇతి ।

అథ నిత్యోపవాసః

నిత్యోపవాసనియమానాహ కాత్యాయనః ॥ నిత్యోపవాసీ యో గృహస్థః సాయంప్రాతర్భుజిక్రియాం । వర్జయేత్ ... సంప్రోక్తో హరివాసరే ॥ విశేషనియమాశక్తో వ్యాసహో రాత్రిం భుజింత్యజేత్ । ... నియమం న విశేషణమ్, ఇతి ॥ కాలాదర్శేఽపి ... ఇతి ॥

ఉపవాసే వర్జ్యాని

ఉపవాసే వర్జ్యానాహ విష్ణుః ॥ అసకృజ్జలపానం చ దివాస్వాపం చ మైథునమ్ । తాంబూలచర్వణం మాంసం వర్జయేద్వ్రతవాసరే, ఇతి ॥ వసిష్ఠః ॥ ఉపవాసే తథా శ్రాద్ధే న ఖాదేద్దన్తధావనం । దన్తానాం కాష్ఠసంయోగో హన్తి సప్త కులాని వై, ఇతి ॥ దన్తధావనే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం విష్ణురహస్యే ॥ శ్రాద్ధోపవాసదివసే ఖాదిత్వా దన్తధావనమ్ । గాయత్రీశతసంపూతం జలం ప్రాశ్య విశుధ్యతి, ఇతి ॥ హారీతః ॥ పతితపాషణ్డనాస్తికసంభాషణానృతాశ్లీలాదికముపవాసే వర్జయేత్, ఇతి ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ అసంభాష్యాంస్తు సంభాష్య ... । ... ఫలమాగ్నుయాత్ ...

ణమేవచ ॥ అమాఽశ్యాః ఫలంవాపి పారణాహ్నశ్య పశ్యతి, ఇతి ॥ బృహస్పతిః ॥ దివానిద్రాం పరాన్నంచ పునర్భోజనమైథునే । క్షౌ(రం)ద్రం కాంస్యామిషం తైలం ద్వాదశ్యామష్టవర్జయేత్ ॥ కృత్వా చైవోపవాసంతు యో౽శ్నాతి ద్వాదశీదినే । నైవేద్యంతులసీమిశ్రం హత్యాకోటివినాశనం । ద్వాదశ్యామాద్యపాదస్తు కీర్తితో హరివాసరః । మహాదోషకరంచాన్నం సంప్రాప్తే హరివాసరే । నకార్యం పారణంతత్ర విష్ణుప్రీణనతత్పరైః, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరే ॥ చతుర్ముహూర్తం ద్వాదశ్యా మాద్యమేకాదశీతిథౌ । అంత్యే చతుర్ముహూర్తం యత్ సకాలో హరివాసరః, ఇతి ॥

ఇత్యేకాదశీ నిర్ణయః.

—శ్రీ ద్వాదశీ నిర్ణయః శ్రీ—

అథ ద్వాదశీనిర్ణయః, సాచపూర్వవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ స్కాందే ॥ ద్వాదశీచ ప్రకర్తవ్యా ఏకాదశ్యా యుతా విభో । సదా కార్యా చ విద్వద్భిః విష్ణుభక్తైశ్చ మానవైః, ఇతి ॥ ఉత్తరవిద్ధాం ప్రతిషేధతి బృహద్వసిష్ఠః ॥ ద్వితీయా పంచమీ వేధే దశమీ చ త్రయోదశీ । చతుర్దశీచోపవాసే హన్యుః పూర్వోత్తరే తిథీ, ఇతి ॥ ద్వాదశ్యాం కామోపవాసో మాసార్ధం చేదేవదశీ(?) । ద్వాదశ్యాముపవాసేన సిద్ధాం ఖాదామూవసర్వశః ॥ దశ జన్మకృతాన్యేనాంసి సంప్రాప్నోతి అతుల్యాం శ్రియమ్, ఇతి ।

—శ్రీ త్రయోదశీ నిర్ణయః శ్రీ—

అథ త్రయోదశీనిర్ణయః ॥ సాచ శుక్లకృష్ణభేదేన ద్వివిధా తిష్ఠతే । తత్ర శుక్లత్రయోదశీ పూర్వా విద్ధా గ్రాహ్యా ॥ తథా చ స్కాందే ॥ త్రయోదశీ ప్రకర్తవ్యా ద్వాదశీసహితా మునే । కృష్ణపక్షే తు పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా దర్శం కృత్వా ప్రయాతి చ, ఇతి ॥ నిగమే ॥ కృష్ణ

ష్టమీ అమావాస్యా కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ । ఏతాః పరయుతాః పూజ్యాః పరాః పూర్వయుతా స్తథా, ఇతి । అత్ర కృష్ణపక్షే ఇతి విశేషణాత్ పూర్వవిద్ధావచనస్య శుక్లపక్షవిషయత్వం పరిశిష్యతే ॥

—శ్రీ చతుర్దశీ నిర్ణయః. శ్రీ—

అథ చతుర్దశీనిర్ణీయతే ॥ తత్ర శుక్లచతుర్దశీ పరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ తథాచ వ్యాసః ॥ శుక్లా చతుర్దశీ గ్రాహ్యా పరవిద్ధా సదా వ్రతే, ఇతి ॥ నారదీయేఽపి ॥ తృతీయైకాదశీ షష్ఠీ శుక్లపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధా న కర్తవ్యా కర్తవ్యా పరసంయుతా, ఇతి ॥

భాద్రపదశుక్ల చతుర్దశ్యామనంతవ్రత ముక్తం భవిష్యోత్తరపురాణే ॥ తత్ర, “ దైవే హ్యౌదయికీ గ్రాహ్యా ” ఇతి వచనేన ధర్మశాస్త్రాదిభిశ్చోదయవ్యాపినీ గ్రాహ్యా । తత్ర తిథ్యంతరవత్ త్రిముహూర్తవ్యాప్తిర్ముఖ్యః కల్పః ॥ ద్విముహూర్తవ్యాప్తిరనుకల్పః ॥ యత్తు, మధ్యాహ్నే భోజ్యవేలాయాం సముత్తీర్య సరిత్తటే । దదర్శ శీలా సా స్త్రీణాం సమూహం రక్తవాససామ్ । చతుర్దశ్యామర్చయంతం భక్త్యా దేవం జనార్దనమ్, ఇతి ॥ తత్తు, అర్థవాదత్వాన్న స్వార్థే తాత్పర్యేణ కస్యచిదర్థస్య ప్రాపకమ్ ॥ నచాత్ర మధ్యాహ్నః కర్మాంగకాలోఽభిహితః, నతి ప్రమాణాంతరే తస్యోపోద్బలక మర్థవాదవాక్యంభవతి । నచాత్ర ప్రమాణాంతర మస్తీతి కాలనిర్ణయే నిరూపితమ్ కృష్ణచతుర్దశీ తు పూర్వయుక్తైవ గ్రాహ్యా ॥ తథాచాపస్తంబః ॥ కృష్ణపక్షేష్టమీ చైవ కృష్ణపక్షే చతుర్దశీ । పూర్వవిద్ధా తు కర్తవ్యా పరవిద్ధా న కస్యచిత్, ఇతి ॥

—శ్రీ శివరాత్రివ్రత నిర్ణయః శ్రీ—

అథ శివరాత్రివ్రతం నిర్ణీయతే ॥ శివస్య రాత్రిః శివరాత్రిరితి తత్పురుష సమాసేన యోగప్రవర్తమానః శబ్దో రూఢ్యా మాఘకృష్ణచతుర్దశీరూపే కాలవిశేషే నియమ్యతే । శివప్రియా రాత్రిర్య

ప్తిః । వ్రతఇతి బహువ్రీహిసమాసేన యోగేనసన్ప్రత్యక్షాద్రూఢ్యా వ్రతవిశేషే నియమ్యతే । యోగాద్రూఢిర్బలీయసీ ఇతి న్యాయాదితి యో గస్స్వీకృత్య భావాదిష్వపి పక్షాన్తరేణ మధ్యస్థకాలేన నివార్యతే చ దత్రాప్రయోగికత్వాసతి శివవ్రతాపేక్షమ త్రయోదశ్యాది తిథ్యంతరే షు శివరాత్రిత్వం ప్రసక్తం యోగాధిపరిగ్రహేణ నివార్యతే ॥ అత్రచ విశేష వ్రతవిశేషేచ యోగరూఢోయం శివరాత్రిశబ్దః । తథాచస్కాం దపురాణే । మాఘస్యకృష్ణపక్షేయదా తిథిశ్చైవచతుర్దశీ । ఉపస్థా రా త్రిస్సమాఖ్యాతా శివరాత్రిః శివప్రియా ॥ అప్యర్వంగస్త్వేషు లింగేషు తదా సంక్రమతే హరః । యాని కాన్యత్ర లింగాని చరాణి స్థావరాణి చ । తేషు సంక్రమతే దేవి తస్యాం రాత్రౌ యతో హరః । శివరాత్రిస్తతః ప్రోక్తా తేనసాహరవల్లభా, ఇతి ॥ కామికేపి ॥ మాఘకృష్ణస్య పక్షే విద్యతే యాచతుర్దశీ । తథా రాత్రిశ్శివరాత్రిస్స్యాత్సర్వపుణ్య శుభావహా, ఇతి । ఈశానసంహితాయాం ॥ శివరాత్రివ్రతం నామ స ర్వపాపహరం నృణామ్ । ఆచండాలమనుష్యాణాం భుక్తిముక్తిప్రదా యకమ్, ఇతి ॥

అనేనాస్య సర్వాధికారిత్వముక్తం । తస్య శివరాత్రివ్రతస్య దశివన్నిత్యం కామ్యంచేత్యుభయరూపత్వం । అత్ర నిత్యత్వమకరణేప్రత్యవా యశ్రుత్యా నిత్యశబ్దాదవగంతవ్యం ॥ తదుక్తం స్కాందే ... రాత్పరతరం నాస్తి శివరాత్రిసమం ... త్రిభువనేశ్వరం । జంతుర్జన్మసహస్రేషు భ్రమతే నాత్ర సంశయః । వర్షే వర్షే మహాదేవి నరో నారీ పతివ్రతా । శివరాత్రౌ మహాదేవం కామం భక్త్యా ప్రపూజయేత్ । మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యాం యస్స్వప్నం శివవ్ర తః ॥ ముముక్షుః పూజయేన్నిత్యం సలభేదీప్సితంఫలమ్, ఇతి ॥ కామ్య త్వంచ ఫలశ్రవణాదవగంతవ్యమ ॥ తచ్చస్కాందపురాణే కృత్వా ॥ ఏవం తుపూజయిత్వాచమాఘాగత్రిచతుర్దశీం । ...

జేత్సకదాచన । సర్వాన్స్వర్గాన్మహాభోగాన్ సమ్యగ్జ్ఞానప్రజాయ
తే, ఇతి ॥ కామ్యవ్రతస్యేశానసంహితాయాం వర్షసంఖ్యాప్యుక్తా॥
ఏవమేతద్వ్రతంకుర్వన్ ప్రతిసంవత్సరంవ్రతీ । ద్వాదశాబ్దిక
మేతత్స్యాచ్చతుర్వింశాబ్దికంతు వా । సర్వాన్కామానవాప్నోతి
ప్రేత్య చేహ చ మానవః, ఇతి ॥

—॥ అథ వ్రతస్వరూపమ్ ॥—

ఉపవాసో జాగరణం పూజా చేతి త్రయం సమప్రాధాన్యేన వ్ర
తస్వరూపమ్ । తదుక్తం నాగరఖండే । ఉపవాసప్రభావేన బలాదపి
చ జాగరాత్ । శివరాత్రౌ తథా తస్య లింగస్యాపి ప్రపూజనాత్ ॥ అ
క్షయాల్లభతే భోగాన్ శివసాయుజ్యమాప్నుయాత్, ఇతి । యత్తు
స్కాందపురాణే ద్వంద్వమేకైకం వా పఠ్యతే ॥ అథవా శివరాత్రిం చ
పూజాజాగరణైర్నయేత్ । అఖండితవ్రతో యో హి శివరాత్రిముపో
షయేత్ । సర్వాన్కామానవాప్నోతి శివేన సహ మోదతే । కశ్చి
త్పుణ్యవిశేషేణ వ్రతహీనోఽపి యః పుమాన్ । జాగరం కురుతే తత్ర స రు
ద్రసమతాం వ్రజేత్ ॥ యః పూజయతి భక్త్యేశం సోఽనేకఫలతాం వ్రజేత్,
ఇతి । తత్ అథవేత్యనుకల్పాత్ క్రమాదశక్తవిషయమ్ ॥

ప్రదోషనిశీథవ్యాపినీ గ్రాహ్యా । ప్రదోషపక్షో వాయుపు
రాణదర్శితః । త్రయోదశ్యస్తగే సూర్యే చతసృష్వేవ నాడిషు ॥ పూ
ర్వవిద్ధా తు యా తత్ర శివరాత్రివ్రతం చరేత్, ఇతి ॥ కామికేపి ॥ ఆది
త్యాస్తమయే కాలే అస్తి చేద్యా చతుర్దశీ । తద్రాత్రిః శివరాత్రి
స్స్యాత్ సా భవేదుత్తమోత్తమా, ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ ప్రదోష
వ్యాపినీ గ్రాహ్యా శివరాత్రిచతుర్దశీ । రాత్రౌ జాగరణం యస్మాత్తస్మా
త్తాం సముపోషయేత్, ఇతి ॥ నిశీథపక్షో నారదీయసంహితాయాం
దర్శితః । అర్ధరాత్రయుతా యత్ర మాఘకృష్ణచతుర్దశీ । శివరా
త్రివ్రతం తత్ర సోఽశ్వమేధఫలం లభేత్, ఇతి ॥ ఈశానసంహితాయామ్ ॥

పూర్వేద్యుః పరేద్యుర్వా మహానిశి చతుర్దశీ । వ్యాప్తా సందృశ్యతే యస్యాం తస్యాం కుర్యాద్వ్రతం నరః ॥ మమ ప్రియకరీ హ్యేషా మాఘ కృష్ణచతుర్దశీ। మహానిశాన్వితా యా తు తస్యాం కుర్యాదిదం వ్రతమ్, ఇతి। ఏవం చ సతి పూర్వేద్యురేవ నాఽపరేద్యురేవ వా యత్ర ప్రదోషనిశీథోభయవ్యాప్తిః తత్ర వ్రతమాచరణీయమ్॥ తథా చ స్కాందపురాణే। త్రయోదశీ యదా దేవి దినభుక్తిప్రమాణతః । జాగరే శివరాత్రిస్స్యాత్ నిశి పూర్ణా చతుర్దశీ ॥ నిశాద్వయే చతుర్దశ్యాం పూర్వా త్యాజ్యా శుభాన్వితా, ఇతి । దినభుక్తిరస్తమయః । దినద్వయేప్యుభయవ్యాప్తిర్న సంభవతి, యామద్వయవ్యాప్త్యభావాత్ ॥ దినద్వయేప్యుభయవ్యాప్త్యభావోఽపి న సంభవతి, యామద్వయక్షయాసంభవాత్ ॥ ఏకైకస్మిన్ దినే ముఖ్యైకైకవ్యాప్తిః తత్ర పూర్వేద్యుర్నిశీథవ్యాప్తిః పరేద్యుః ప్రదోషవ్యాప్తిరిత్యేకైకవ్యాప్తౌ దినద్వయే సమానత్వేపి జయాయోగస్య ప్రశస్తత్వాత్ దర్శయోగస్య నిందితత్వాచ్చ పూర్వేద్యురేవోపవాసః । త్రయోదశీయోగస్య ప్రాశస్త్యం దర్శయోగస్య నిందితత్వం చ స్కాందపురాణే పఠ్యతే । కృష్ణాష్టమీ స్కందషష్ఠీ శివరాత్రి చతుర్దశీ ॥ ఏతాః పూర్వయుతాః కార్యాస్తిథ్యంతే పారణం భవేత్ । మహతామపి పాపానాం దృష్టా వై నిష్కృతిః పురా ॥ న దృష్టా కుత్రచిత్పుంసాం దర్శయుక్తాం తిథిం పరామ్, ఇతి ॥ యదా పూర్వేద్యుః నిశీథాదూర్ధ్వం ప్రవృత్తా చతుర్దశీ అపరేద్యుః క్షయవశాన్నిశీథాదర్వాగేవ సమాప్తా తదా పూర్వేద్యుః ప్రదోషనిశీథవ్యాప్త్యోరుభయోరప్యసంభవాదపరేద్యుః ప్రదోషవ్యాప్తేరేకస్యా అపి సంభవాచ్చ పరవిద్ధైవ గ్రాహ్యా । ఏతదేవాభిప్రేత్య స్మర్యతే ॥ మాఘాసితే భూతదినం కదాచిదుపైతి యోగం యది పంచదశ్యా । జయాయుతే భూతదినే న కుర్యాచ్ఛివస్య రాత్రిం ప్రియకృచ్ఛివస్య, ఇతి । యదా పూర్వేద్యుః ప్రదోషాదూర్ధ్వం ప్రవృత్తా చతుర్దశీ, అపరే

ద్యోః క్షయవశాత్ప్రదోషాదర్వాగేవ సమాప్తౌ తదా ఉపరేద్యుర్వ్యాప్తిద్వయస్యాప్యభావాత్పూర్వేద్యుర్నిశీథవ్యాప్తేః సద్భావాజ్జయాయోగాచ్చ పూర్వేద్యురేవోపవాసః । అత్రాయం వివేకః ॥ "దినద్వయేపి నిశీథవ్యాప్తౌ తదవ్యాప్తౌ చ ప్రదోషవ్యాప్తిర్నియామికా । తథా దినద్వయేపి ప్రదోషవ్యాప్తౌ తదవ్యాప్తౌ చ నిశీథవ్యాప్తిర్నియామికా ఏకైకస్మిన్దినే ఏకైకవ్యాప్తౌ జయాయోగో నియామకః" ఇతి ॥

అథ యోగవిశేషః

వారవిశేషేణ యోగవిశేషేణ వా యుక్తా త్రిస్పృశీ వా శివరాత్రిః ప్రశస్తా ॥ తథా చ స్కాందపురాణే ॥ మాఘకృష్ణచతుర్దశ్యాం రవివారో యదా భవేత్ । భౌమో వాథ భవేదేతత్ కర్తవ్యం వ్రతముత్తమం ॥ శివయోగస్య యోగేన తద్భవేదుత్తమోత్తమం । త్రయోదశీకలాప్యేకా మధ్యే చైవ చతుర్దశీ ॥ అంతే చ వసినీవాలీ త్రిస్పృశ్యాం శివమర్చయేత్ ॥ ఇతి ॥ నను యదా పూర్వవిద్ధాయాముపవాసః తదా పరేద్యుః తిథ్యంతే పారణం ఉత తిథిమధ్యే ఆద్యంతు పక్షద్వయేపి సమానమ్ ॥ తిథ్యంతే పారణవచనాని పూర్వోదాహృతాని ॥ తిథిమధ్యే పారణవచనం తు స్కాందపురాణే పఠ్యతే ॥ ఉపోషణం చతుర్దశ్యాం చతుర్దశ్యాం తు పారణం । కృతైః సుకృతలక్షైస్తు లభ్యతే వాథవా న వా ॥ బ్రహ్మాండోదరమధ్యే తు యాని తీర్థాని సంతి వై । సంస్థితాని భవంతీహ భూతాయాం పారణే కృతే ॥ తిథీనామేవ సర్వాసాముపవాసవ్రతాదిషు । తిథ్యంతే పారణం కుర్యాద్వినా శివచతుర్దశీమ్ ॥ ఇతి ॥ బాఢమస్తి ద్వివిధం శాస్త్రం తస్య చ ద్వివిధస్య శాస్త్రస్య ప్రతిపత్తికరణోక్తన్యాయేన వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా । యదా తు యామత్రయాదర్వాగేవ చతుర్దశీ సమాప్యతే తదా తిథ్యంతే పారణం ॥ యదా తు చతుర్దశీ యామత్రయమతిక్రామతి తదా చతుర్దశీమధ్యే ప్రాతరేవ పారణం కార్యమితి । ఇతి చతుర్దశీనిర్ణయః ॥

॥ పంచదశీ నిర్ణయః ॥

అథ పంచదశీ నిర్ణీయతే ॥ సా చ ప్రాయేణ పరవిద్ధా గ్రాహ్యా । తథా చ బ్రహ్మవైవర్తే ॥ భూతవిద్ధా న కర్తవ్యా అమావాస్యా చ పూర్ణిమా । వర్జయిత్వా మునిశ్రేష్ఠ సావిత్రీవ్రతముత్తమమ్, ఇతి ॥ స్కాందేపి ॥ భూతవిద్ధా సినీవాలీ న తు తత్ర వ్రతం చరేత్ । వర్జయిత్వా తు సావిత్రీ వ్రతం తు శిఖివాహన, ఇతి । హారీతోపి రాజకన్యయాచీర్ణం సావిత్రీవ్రతమ్ । తచ్చ భూతవిద్ధాయాం కర్తవ్యమ్ ॥ కథయామి కాల స్త్రీణాం మహాపుణ్యమనాకరం శృణు ॥ యథాచీర్ణం వ్రతం పూర్వం సావిత్ర్యా రాజకన్యయా, ఇతి । తచ్చ పౌర్ణమాస్యామమావాస్యాయాం చ విహితమ్ । తస్మిన్ వ్రతే పరవిద్ధా గ్రాహ్యా ॥ ఏతదేవాభిప్రేత్య నారదీ పురాణే ॥ [illegible] పంచదశ్యాం పితుస్సాంవత్సరం దినం ॥ పూర్వవిద్ధా [illegible] గౌరవం ప్రతిపద్యతే, ఇతి । దర్శాది శ్రాద్ధకాండే నిరూపితః ॥

॥ షష్ఠీ నిర్ణయః ॥

[illegible] ॥ [illegible] సప్తమ్యా [illegible] స్తుతః [illegible] విశిష్యతే । [illegible] దేవా [illegible] నివాసినః । తథా చ స్మృతిః । [illegible] నిహత్య [illegible] వినా [illegible] ఇతి । [illegible] అంత [illegible] దినే [illegible] ఇతి [illegible] త్రయోదశ్యాం [illegible] యా [illegible] ఇతి । [illegible] పంచదశ్యాః [illegible] తథాంకే తు

నైవదుష్యతి, ఇతి ॥ వృద్ధశాతాతపోఽపి ॥ పర్వణో యశ్చతుర్థాంశ ఆ
ద్యాః ప్రతిపదస్త్రయః । యాగకాలస్స విజ్ఞేయః ప్రాతరుక్తో మనీషి
భిః, ఇతి ॥ అహ్నః ప్రాతరితి విశేషణాత్ సూర్యోదయస్య పరిమా
ణాభావాత్ప్రయం యాగస్య ముఖ్యః కాల ఇత్యుక్తం భవతి । ప్రతిపద
శ్చతుర్థాంశం నిషేధతి కాత్యాయనః ॥ న యష్టవ్యం చతుర్థాంశే
యాగైః ప్రతిపదః క్వచిత్ । రక్షాంసి తద్విలుంపంతి శ్రుతిరేషా సనాత
నీ, ఇతి । యదా పర్వప్రతిపదావుదయమారభ్య సంపూర్ణ తిథిభవ
తి స్తదా న కోఽపి సందేహః । యదా తూభయోః ఖండతిథీ తదా నిర్ణయమాహ
గోభిలః ॥ ఆవర్తనే యదా సంధిః పర్వప్రతిపదోర్భవేత్ । తదహ
ర్యాగక్రియా స్యాత్ పరతశ్చేత్పరేఽహని ॥ పర్వప్రతిపదోః సంధిరావ
ర్తనాత్ప్రాగ్యది । తస్మిన్నహని యష్టవ్యం పూర్వేద్యుస్తదుపక్రమః ।
ఆవర్తనాదూర్ధ్వం సంధిర్యది తస్మిన్నపరేద్యుః । పరేద్యురిష్టిరిత్యేవ ప
క్షః ... ఇతి ॥ లౌగాక్షిరపి ॥ పూర్వాహ్ణే వాథ మధ్యా
హ్నే యది పర్వ సమాప్యతే । ఉపోష్య తత్ర పూర్వేద్యుస్తదహర్యాగ
ఇష్యతే ॥ అపరాహ్ణే ప్రదోషే వా యది పర్వ సమాప్యతే । ఉపోష్య
... శ్వోభూతే యాగ ఇష్యతే, ఇతి ॥ అహ్నో మధ్యం మధ్యా
హ్నః ... మధ్యాహ్నశబ్దేనాభిధీయతే ।
... ప్రయోగః నతు పంచధావిభాగమాశ్రిత్య
... । అత ఏవ గోభిలేనావర్తనశబ్దః ప్రయుక్తః ॥ శాతాతపో
ఽపి ॥ పూర్వాహ్ణే ... యది పర్వ సమాప్యతే । తదోపవాసః
పూర్వేద్యుస్తదహర్యాగ ఇష్యతే, ఇతి ॥ అహ్నః పూర్వో భాగః
పూర్వాహ్ణః, అహ్నోఽపరో భాగః అపరాహ్ణః, అతస్తాభ్యాం శ
బ్దాభ్యాం ఆవర్తనాత్పూర్వోత్తరౌ భాగావభిధీయేతే ॥ కాలాదర్శే
ఽపి । పర్వప్రతిపదోః సంధిర్యద్యావర్తనాత్పురా । అను
... యాగ ఇష్యతే ॥ పరతశ్చేత్పరేఽహ్నీష్టిః సద్భిర్నే

స్వాహేతి భవేత్, ఇతి ॥ వాజసనేయినాం పౌర్ణమాస్యాం విశే
ష ఉక్తస్తత్రైవ । అపరాహ్ణాదధస్సంధిర్యద్యన్వాధానం తద్దినే । పరే
ద్యురిష్టిరిత్యాహుః ర్వాజసనేయినః, ఇతి ॥ యది మధ్యాహ్నా
త్పూర్వం సంధిస్స్యాత్ తదా సంధిదినే అన్వాధాయ పరేద్యురిష్టిః కార్యే
తి వాజసనేయిమతానువర్తినఆహురిత్యర్థః । తథా సూత్రార్థ
సంగ్రహకారః ॥ మధ్యందినాత్ప్రాగ్యదహానీ హాయస్మిన్ పర్వణస్స
న్ధిరియం తృతీయా । సాఖరిభ్యా వాజసనేయి మతా పౌర్ణమాస్యాముపోష్యాథ
పరేద్యురిష్టిః, ఇతి ॥ అపరాహ్ణాదూర్ధ్వమస్తమయాదర్వాగ్యదా
సంధిర్భవతి తదా సంధిమతీ తిథిః ప్రథమా, ప్రథమరాత్రౌ సంధిశ్చేత్
సా తిథిర్ద్వితీయా, తదుభయమపేక్ష్య పూర్వాహ్ణే సంధిమతీ తిథిస్తృ
తీయా । తత్ర పర్వకాలస్యాల్పత్వాత్ సాఖరిభిరుచ్యతే । ఏవం చ సతి
వాజసనేయినాం మధ్యాహ్నాత్ పూర్వసంధిదినాత్పూర్వేద్యురన్వాధానాదికమస్తి
వాజసనేయివ్యతిరిక్తానామపరాహ్ణే ఏతే తతః పూర్వం యదా సంధిర్భవ
తి తదా సంధిదినే పర్వచతుర్థాంశే ఇష్టిర్భవతి ॥ తత్రాపి విశేషమాహ గ
ర్గః ॥ ప్రతిపద్యప్రతిష్ఠాయాం యది పౌర్ణమాస్యతే । పూర్వాహ్ణే
యస్య కస్యచిత్ కర్తవ్యా యాగవిత్తమైః, ఇతి ॥ పర్వణశ్చతు
ర్థాంశః ప్రతిపదస్త్రయోంశాశ్చ యాగకాలత్వేన విహితాః ।
తత్ర పర్వచతుర్థాంశస్య విషయముదాహృతః ॥ ప్రతిపదంశానాంతు
విషయముదాహ్రియతే । ఉపః కాలే సంధౌ ప్రతిపదః ప్రథమాంశో
యాగకాలః, నిశీథే సంధౌ ద్వితీయాంశః, రాత్రిప్రాంతే సంధౌ తృతీ
యాంశః, నన్వనేన న్యాయేన మధ్యాహ్నాత్ పూర్వం పర్వచతుర్థాంశ
స్య యాగకాలత్వం ప్రాప్నోతి, తచ్చ పరేతి సిద్ధమ్, "పర్వణశ్చ
చతుర్థాంశే" ఇతి స్మృతేః, మధ్యాహ్నాత్పూర్వం యాగవిషయః పర్వ
తేతి చేన్నైవమ్ । వృద్ధశాతాతపేన ప్రతిపద్యభిధానాత్ ॥ సంధిర్యా
హ్లాపరాహ్ణే స్యాద్యాగం ప్రాతః పరే హని । దర్శాద్యాః ప్రతిపద్భాగే

చతుర్థేఽపి నముహ్యతి, ఇతి ॥ కాలాదర్శేఽపి ॥ చతుర్థః పర్వణో యోంశో యోంశాః ప్రతిపదస్త్రయః । ఆద్యాస్సస్యాశ్చతుర్థోఽపి యాగకాల ఉదాహృతః, ఇతి ॥ తస్యాః ప్రతిపదశ్చతుర్థోఽప్యంశో యాగకాల ఇత్యర్థః । ఏవంతర్హి చతుర్థాంశే యాగప్రతిషేధో నిర్విషయస్స్యాదితి చేన్నైవమ్ ॥

సద్యఃకాలః

సద్యఃకాలవిషయేచరితార్థత్వాత్, తంచవిషయందర్శయతి, కాత్యాయనః ॥ సంధిశ్చేత్సంగవాదూర్ధ్వం ప్రాక్చేదావర్తనాద్రవేః । సాపౌర్ణమాసీ విజ్ఞేయాసద్యఃకాలవిధౌతిథిః, ఇతి ॥ భాష్యార్థసంగ్రహకారోఽపి । అన్వాహితంచాస్తరణోపవాసః పూర్వేద్యురేతే ఖలుపౌర్ణమాస్యాం ॥ ఆవర్తనాత్ప్రాగ్యది పర్వసంధిః సద్యస్తదా వాక్రియతే సమస్తమ్, ఇతి ॥ కాలాదర్శేఽపి ॥ పూర్ణిమాప్రతిపత్సంధిర్యదిసంగవమంతరా । ఆవర్తనంచస్యాత్తర్హి సద్యఃకాలవిధిర్భవేత్, ఇతి ॥ ఆపస్తంబోఽపి ॥ పౌర్ణమాస్యాంత్వన్వాధాన పరిస్తరణోపవాసాః, సద్యోవాసద్యస్కాలాయాం సర్వంక్రియేతే, ఇతి ॥ సంగవావర్తనయోర్మధ్యే పౌర్ణమాసీ ప్రతిపదోస్సంధౌ సతిసంధిదినాత్పూర్వేద్యురన్వాధానాది పరిస్తరణాంతం సంధిదినేవా అన్వాధానాదికం సర్వంక్రియేతేత్యర్థః । ఏవంచసతి ప్రతిపచ్చతుర్థాంశే ప్రతిషేధవచనమత్ర విషయే సావకాశమ్ । వికృతిరూపాయా ఇష్టేస్తుకాలమాహ, కాత్యాయనః ॥ ఆవర్తనాత్ప్రాగ్యది పర్వసంధిఃకృతిర్భవేత్తు తస్మిన్ప్రకృతిం వికృత్యాః । తత్రైవయాగః పరతోయదిస్యాత్తస్మిన్వికృత్యాః ప్రకృతేః పరేద్యవి, ఇతి ॥ ఆవర్తనేతతః పురోవాఽపర్వసంధౌ తస్మిన్సంధిదినేప్రథమంప్రకృతియాగం కృత్వా పశ్చాద్వికృతేః సంబంధియాగః కర్తవ్యః । యద్యావర్తనాత్పరతః సంధిస్తదా కేవల వికృతియాగస్సంధిదినే కర్తవ్యః ॥

ప్రకృతియాగస్తు సంధిదినాదపరేద్యురనుష్ఠేయ ఇత్యర్థః ॥ అనయో-
నైతతః పూర్వాహ్ణకాలే ... పరకాలే నానా ... ...
సంధిదినఏవ వికృతేరనుష్ఠానం । ... ...
నేఽపరేద్యుశ్చానుష్ఠానం వ్యవతిష్ఠతే ॥

—॥ పశ్వాదేః కాలః ॥—

తదేవం సంపూర్ణతిథావిష్టి ... ...
కాలః ॥ ఖండతిథౌ తు ... ... ॥ తదేత ... ... ॥
యదీష్ట్యా యది పశునా యది సోమేన యజేతామావాస్యాయాం పౌర్ణ
మాస్యాం వాయజేత, ఇతి । పర్వప్రతిపదోస్సంధిముపజీవ్యానావి
థానేష్టికాలౌ వ్యవస్థాపితౌ ॥

—॥ తిథిక్షయవృద్ధీ ॥—

అత్ర తిథిక్షయవృద్ధౌ సంధివిషయం కశ్చిద్విశేషమాహ కాత్యా
యనః ॥ పరేహ్ని ఘటికా న్యూనా ... ... ।
క్షయేత్ పూర్వస్మిన్ హ్రాసవృద్ధిప్రకల్పనమితి ... ...
పరస్యాం ఘటికాస్తు ... ... ।
అర్థం వియోజ్యం ... ... నో
త్, ఇతి ॥ కాలాదర్శేపి ॥ ... ...
యది । అర్ధక్షయాత్ ... ..., ఇతి ॥
పర్వణి పూర్ణిమాయాం ... ...
తిథివృద్ధౌ వృద్ధిగామినిసతి పరస్యాం ... ... హ్రాసవృద్ధీ
అర్ధక్షయాత్ అర్ధకల్పనేన ... ...
ర్వతిథిదినే యోజయేదిత్యర్థః ॥ పూర్వేద్యుః పూర్ణిమామావాస్యా ... పం
చదశఘటికా, అపరేద్యుః ప్రతిపదపి ... ...
పజీవ్యసంధిర్విజ్ఞేయః ॥ యదాతు ప్రతిపదః ... ...
ఘటికాత్రయక్షయః పర్వణి యోజనీయః । తస్మిన్ ... ... ఘటికా

మావాస్యా భవతి ॥ అనేనన్యాయేన షట్ఘటికావర్ధా ఘటికాత్రయే
ణోంటితే అష్టాదశఘటికామావాస్యా భవతి । తథాసత్యావర్తనా
మాస్పర్శం సంధిర్భవతి । వ.దె.వ.న.భ.విజ్ఞాయ తదనుసారేణాన్వా
ధానేష్టీ అనుష్ఠేయే ॥

అథబోధాయన కాత్యాయనమతానుసారిణా మ
మావాస్యాయాం విశేషః ॥

బోధాయన కాత్యాయన మతానుసారిణా మమావాస్యాయాం
విశేషమాహ కాత్యాయనః ॥ సినీవాల్యపరాహ్ణేపి ఋగాపస్తంబ
శాఖినాం । సాయాహ్నవ్యాపినీ గ్రాహ్యా బోధాయనకణ్వయోః,
ఇతి । శ్రాద్ధస్యాపరమేవ తిథిర్గార్హపత్యే । యజతిస్సువిపాకః ॥ చతుర్దశీ
దినాంతేతు చతు(స్త్రి)ఘటికా యది । అమాయాం చ కర్తవ్యం శ్రాద్ధం
వాజసనేయిభిః, ఇతి ॥ కాలనిర్ణయే ॥ అస్తమయాదర్వాక్ స్వల్పా
మావాస్యా పేత్యామపి చతుర్దశ్యాం శ్రాద్ధాన్వాధానే కర్త
వ్యే, ఇతి । ఏతచ్ఛాఖినామేవ ద్రష్టవ్యం । అథక్షయే త్వస్తమయా
త్పూర్వం చతుర్దశ్యామనువృత్తావపి తస్మిన్నేవ దినే శ్రాద్ధాన్వాధానే॥
తథా చ బోధాయనః ॥ చతుర్దశీగుణాత్పూర్ణా ద్వితీయాంశయుకా
చేత్ । పరదిత్రిముహూర్తాయాం చాస్య దర్శే కవ్యాదికాః క్రియాః, ఇతి ॥
అస్యార్థః ॥ చతుర్దశీ పూర్ణాస్తమయాదర్వాక్ అతిక్రమేణ అధి
కా వా, ద్వితీయాంశయుకా చేత్ ప్రతిపద్దినే సాయాహ్నవ్యాపినీ అ
త్రామాయాం చరుః స్థాలీపాకః ఇష్టిశ్చస్యాత్, భూతే చతుర్దశ్యాం
కవ్యాదికాః శ్రాద్ధాన్వాధానే ఇత్యర్థః ॥ సర్వేవ ॥ చతుర్దశీచతు
ర్యామేష్వమావాస్యా నదృశ్యతే । శ్వోభూతే ప్రతిపద్యుతే భూతే క
వ్యాదికాః క్రియాః, ఇతి ॥ అస్యార్థః ॥ యదా చతుర్దశీదినే చతుర్థ
యామే అమావాస్యా న దృశ్యతే శ్వోభూతే అమావాస్యాయామస్త
మయాత్ప్రాక్ ప్రతిపద్దృశ్యతే తదా భూతే చతుర్దశ్యాం కవ్యాది
క్రియా ఇతి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ అమాయాం తు దినాయుక్తా ప్రతిపద

ఘటికాధికా । తత్రైవోక్తం మాంత్రి స్మృతి ... ధృవేన్నపేత్ ॥ ద్వి
తీయం సుకుఖేకాలే ఘటికైకాపి దృశ్యతే । అత్రియోగం నమస్యంతి
విశ్వే దేవాః పరాఙ్ముఖాః ॥ ద్వితీయాయుదినాయుక్తా యా దర్శే రాత్రి ప
తి ఫ్తా । అమాం ... యోగ స్తు ... మావాస్యాస్య, ఇతి ॥
ప్రాతర్వ్యవస్థితం ... యోగమావాస్త్రి ... ః ।
బోధాయనః ॥ యదా దర్శశ్చ ... సంప్రాప్నుయాత్ । అ
మావాస్యాభిమానేన ... త్రైశ్రోత్రియం ... ఇతి । ఆపస్తంబః ॥ చ
తుర్దశ్యాం స్తుతి ... యామమాం ... సంప్రాప్యయేత్ స్మృతే
ః, సాధవః ... దర్శ ... పత్నీపత్యా
స్త్రానౌవైన అమావాస్యాస్సు ప్ర ... దనీన విపశ్చిన్నాన్యథా సే
తరాపాదితి । బోధాయనస్తు ... తారాపే ॥ ద్వితీయాత్రిముహూర్తా
చేత్ ప్రతిపద్వ్యపరాహ్ణికే । అన్వాధానం చతుర్దశ్యాం పరేస్త్వ
మవర్ణనాత్, ఇతి । ప్రతిపద్దినే ... ముహూర్తాన్ ప్రతి ... ॥
కాలాదర్శేపి ॥ భూతేనాప్యపి ... దర్శనాత్,
ఇతి । ప్రతిపద్యస్తమయాత్పూర్వం ద్వితీయాత్రిముహూర్తా చేత్తదా
భూతచతుర్దశ్యామన్వాధానం । ఇష్టిస్తు శ్వః చతుర్దశ్యా అపరే
ద్యుర్భవేత్ ॥ తస్మాత్ శ్వః చంద్రస్యాదర్శనాత్ చతుర్దశ్యాం తదిది
నాద్యుత్తరదినే చంద్రస్యాదర్శనాత్ ఇతి ... । త్రి
ముహూర్తేతి ఘటికాషట్కస్యోపలక్షణమ్ ॥ ... స్తనయా
ద్యత్ర ద్వితీయాఘటికా భవేత్ । తదా యోగం న కుర్వీత తదా చంద్ర
స్యదర్శనాత్, ఇతి స్మృతేః ॥ చంద్రదర్శన ... మేవాభిప్రే
త్య బోధాయనకారికాసు ... । ఇష్టేరలం ప్రతిపద్యో ... దైనసా
ద్యస్యప్రాప్తవాయత్ర భవంతి ... ॥ ... సిద్ధావ్యాక
ల్పోన్గృద్ధాభవేద్ద్వితీయః, ఇతి ॥ అయమర్థః ॥ అమావాస్యాతిథి
స్సంబంధినీషు నాడీషు క్షీణాసు సతీషు తస్మిన్ దినే అస్తమయాత్పూ

ర్వో ప్రతిపదస్సంబంధిన్యో నాడ్యస్సప్తాష్టవా యది భవంతి తదా సిద్ధి
సాము త్రైకాలం యోగ్యం॥ సోయమేకః పక్షః॥ అమావాస్యాప్రతిపదో
ర్యదా [illegible] తే అస్తమయాత్పూర్వం ప్రతిపదనువర్తతే తదా ద్వితీయః
కల్పో భవేత్ । అమావాస్యాయాం సంపూర్ణాయాం సోమదర్శనరహిత
ప్రతిపద్దినే యాగః కర్తవ్య ఇతి ॥ ఏవం చ సతి వృద్ధిపక్షే చతుర్ద
శ్యామస్తమయాత్పూర్వమమావాస్యాయోగే అమావాస్యాయాం చా
స్తమయాత్పూర్వం ప్రతిపద్యోగే చ ప్రతిపద్దినే అస్తమయాత్పూర్వం ప్రతి
పదనువృత్తౌ తిథివృద్ధిపక్షేపి పూర్వోక్తపక్షత్రయ [illegible]
యాం అమావాస్యాయామన్వాధానం ప్రతిపది యాగః కర్తవ్యః । తి
థీనాం వృద్ధిక్షయయోశ్చ చతుర్దశ్యామన్వాధానం పర్వణ్యేవ యాగః ఇతి
స్పష్టం తత్రైవ । [illegible] ప్రతిపద్యాగ [illegible] యదా ।
[illegible] ॥ అమావాస్యా [illegible]
[illegible] । దృష్టిచంద్ర [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ఇతి ॥
ప్రతిపద్దినే అస్తమయాత్పూర్వం ఘటికామాత్రం ద్వితీయా [illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible] ఇతి ॥ [illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ష్యదేతి తేనధాతంసుల్లా స్వభాజె ద్వ్యమధ్యమాన్పు ప్రస్థానస్య యోగా
త్రే పురోడాశమష్టాకపాలం కుర్యాత్ ” ఇత్యాదినా । సాయంసం
ధ్యాంతః హావిషినిరుప్తేసతి తత ఊర్ధ్వం పూర్వస్యాందిశి చంద్రమ
స్యదితేయద్వైతీయకస్యాం ప్రతిపద్యైకస్యాం హోమదినే పశ్చిమదిశి చం
ద్రోదయో భవతితి । ఏవం చైనబోధాయన మతముపోద్బలయతి స్మృతిః
“ యస్మిన్నహనిపురస్తాత్ప్రాత్యస్నెమోనవృక్ష్యేత తదహర్వ్యష్టిః” ఇతి ।
చంద్రదర్శనాపేక్షయాయం శుక్లప్రతిపద్యోగానుష్ఠానే వ్యాప్తిముక్తా
మాహ కాత్యాయనః ॥ యజనీయేహ్నిసోమశ్చే ద్వారుణ్యాం దిశిదృ
శ్యతే । తత్రవ్యాహృతిభిర్హుత్వా దండం దద్యాద్ద్విజాతయే, ఇతి ।
యత్తుబోధాయనవచనమ్, “ మధ్యాహ్నాత్పరతో యత్ర ప్రతిపద్దర్శ్య
నువర్తతే । సినీవాలీతుసాజ్ఞేయా పితృకార్యేతునిష్ఫలా, ఇతి । త
ద్బోధాయనీయ వ్యతిరిక్తవిషయమ్ । అన్యథాపూర్వోక్తవచనవిషయ
విరోధస్స్యాత్ । పౌర్ణమాస్యాం బోధాయనసూత్రోక్తలక్షణం వి
శేషాదర్శనాత్ । వాజసనేయినామేవ విశేషదర్శనాత్ వాజసనేయివ్య
తిరిక్తానాం సర్వేషాం పూర్వోక్త నిర్ణయప్రకారోవగంతవ్యః ॥

ఇతీష్టికాల నిర్ణయః

శ్రీ నక్తనిర్ణయః శ్రీ

అథ నక్తనిర్ణయ ఉచ్యతే ॥ తత్రమార్కండేయః ॥ తస్మాద్విపహో
రాత్ర్యో యస్మిన్నస్తమితోరవిః । యస్మిన్దేశే సవితా తన్నక్షత్రం
దినంభవేత్, ఇతి ॥ అయమర్థః ॥ ద్వివిధో నక్షత్ర సంబంధీకాలవి
శేషః । అహోరాత్రో దినంచ, అనుష్ఠేయం కర్మాపి ద్వివిధమ్ ॥ అహో
రాత్రసాధ్యం దినసాధ్యంచ । ఉపవాసైకభక్తాదిక మహోరాత్రసా
ధ్యం । యద్యప్యల్పకాలనిర్వాహ్యం భోజనమేకభక్త నక్తయోస్సమా
నం, తథాపితస్మిన్నహోరాత్రే భోజనాంతరస్య ఏకభక్తాదినిషే

[illegible]యాం భోజనాంతర పరిత్యాగసహితస్యైవ నక్తభోజనస్యైకభక్తాపి స్వరూపత్వాదహోరాత్ర సాధ్యత్వమవిరుద్ధమ్ ॥ దానవ్రతశ్రాద్ధాదావపరాహ్ణస్యైవ కర్తవ్యతయా దానాదికందినసాధ్యమ్ । తత్రోపవాసాదౌ నిశీథవ్యాప్యస్తమయ వ్యాపివానక్షత్రంగ్రాహ్యం । వ్రతదానాదౌ తు సూర్యోదయవ్యాపినక్షత్రం గ్రాహ్యమితి॥ తదుక్తం స్కాందపురాణే ॥ తత్రైవోపవసేదృక్షేయ న్నిశీథాదధో భవేత్ । ఉపవాసేయదృక్షం స్యాత్తద్దినక్తైకభక్తయోః, ఇతి । ఉపోషితస్తన్నక్షత్రం యస్మిన్నస్తమియాద్రవిః ॥ యజ్యతేయత్రవా రామ నిశీథోత్రినాసమం, ఇతి । అస్తమయయోగో ముఖ్యః ॥ నిశీథయోగోనుకల్పః ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ సాతిథిస్తచ్చనక్షత్రం యస్మిన్నభ్యుదితోరవిః ॥ తయాకర్మాణికుర్వీత హ్రాసవృద్ధీనకారణమ్, ఇతి ॥ ఏతదుపవాసవ్యతిరిక్త వ్రతాదివిషయమ్ । యద్యప్యత్ర సూర్యోదయకాలే నక్షత్రసద్భావమాత్రం ప్రతీయతేనతుతత్పరిమాణవిశేషః । తథాపి త్రిముహూర్త పరిమాణస్య తిథిమృక్షత్వత్వాత్తన్న్యాయేన " ఉదయాత్త్రిముహూర్తస్థం నక్షత్రం వ్రతదానయోః " ఇతి వచనేన చ ఉదయాదిత్రిముహూర్తవ్యాపి నక్షత్రంగ్రాహ్యమ్ ॥ నక్షత్రశ్రాద్ధేతు అపరాహ్ణస్య శ్రాద్ధకాలత్వేన తద్వ్యాప్తిరాశ్రయణీయా । ఏవం విష్కంభాదియోగః ఉపవాసాదౌ అస్తమయవ్యాపీగ్రాహ్యః ॥ దానవ్రతాదౌ తూదయాది త్రిముహూర్త వ్యాపీగ్రాహ్యః । శ్రాద్ధేతు కుతపకాలవ్యాపీ గ్రాహ్యః ॥ బవాదికరణానాం తిథ్యర్ధపరిమితత్వేన దినద్వయవ్యాపిత్వ సందేహాభావాదుదయేస్తమయేవాయస్మిన్దినే కరణసద్భావః తస్మిన్నేవదినే తత్కర్మానుష్ఠేయమ్ । సంక్రాంతిగ్రహణోదయ కాలో నైమిత్తికస్నానాదిప్రకరణే నిరూపితః ॥

ఇతి శ్రీ వైద్యనాథదీక్షిత విరచితే స్మృతిముక్తాఫలే

కాలనిరూపణం నామ పంచమః పరిచ్ఛేదః

సమాప్తః

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

శుద్ధాశుద్ధ పత్రిక.

పుట	పంక్తి	అశుద్ధము	శుద్ధము
౧	౧౬	చపలో	[illegible]
౪	౧౭	పతిన	[illegible]
౬	౧౮	సర్వాసా	సర్వాసం
౧౦	౬	అష్ట	[illegible]
౧౪	౧౨	[illegible]	[illegible]
,,	౨౩	[illegible]	[illegible]
౧౫	౧౩	[illegible]	[illegible]
౧౯	౧౨	[illegible]	[illegible]
౨౧	౧౪	[illegible]	[illegible]
౨౭	౧౯	[illegible]	[illegible]
౨౯	౭	[illegible]	[illegible]
౩౧	౨౧	[illegible]	[illegible]
౩౭	౯	[illegible]	[illegible]
౩౮	౧౨	[illegible]	[illegible]
౪౩	౧౮	[illegible]	[illegible]
,,	౨౯	[illegible]	[illegible]
,,	౨౫	,,	,,

